CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्री.द.: ३२३ R. बौ.द.-३२३

अ. ९२

आर्यमञ्जुश्री नाम संगीतिः

नेपाली अनुवाद सहिता

सम्पादक एवं प्रकाशक

काशीनाथ न्यौपाने
वाल्मीकि विद्यापीठ
भृकुटी मण्डप, प्रदर्शनी मार्ग, काठ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

323

R.

आर्यमञ्जुश्री नाम संगीतिः

नेपाली अनुवाद सहिता

|||

उपहार Acc. 534 / 238

सम्पादक एवं प्रकाशक

काशीनाथ न्यौपाने
वाल्मीकि विद्यापीठ
भृकुटीमण्डप, प्रदर्शनीमार्ग, काठ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुरोवाक्

'आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीति' नामक यो अत्यन्त प्रसिद्ध, महत्त्वपूर्ण र वज्रयान एवं मन्त्रयानको मूल ग्रन्थहो। वज्रयानपरम्परामा यसको ठूलो आदर छ। वज्रयानलाई अवगत एवं व्यवस्थ-रूपमा यस ग्रन्थले पूर्णव्यवस्थित रूपमा प्रतिपादन गरेको छ।

यसका अनेक टीका, उपटीका वृत्ति एवं टुप्टीका या टिप्पणीहरू आज पनि उपलब्ध छन्। तिब्बतमा यसग्रन्थको गंभीर परम्परा आज प्रवाहित छ।

महेन्द्र सं. विश्वविद्यालयमा बौद्धदर्शन आचार्य पाठ्यक्रममा राखिएको यो ग्रन्थ नेपालीमा अनूदित हुनु अपरिहार्य थियो। त्यसैले ४ वर्षपूर्व यो ग्रन्थ नेपालीमा अनुवाद हुनुपर्ने तथ्य हामीहरूले निश्चित गरेपछि तत्कालनै एक सत्पात्र मित्र उक्तकाम पूरा भयो। एकजना व्यक्तिले उक्तग्रन्थ छापनका लागि लानु भयो तर ४ वर्षमा पनि उहाँले त्यो काम गर्नु भएन, तर उहाँले कृपा गरेर पुस्तक फर्काउनु भयो तदर्थ उहाँलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

म.सं.वि.मा यस्ता प्राज्ञिक काम गर्ने कुनै पनि व्यवहार न देखिएको र हामी प्राध्यापकहरूले छपाउन न सक्ने हुनाले र विद्यार्थीको समस्या झुको, पुस्तक अनुपलब्ध भएको यो समस्या समाधानार्थ यसलाई Photo copy छायाप्रतिको रूपमा प्रकाशित गरिएको छ।

यसरी नै मैले तत्त्वसंग्रह, कालचक्रयान, वज्रच्छेदिका, गुह्यसमाजतन्त्र आदि ग्रन्थहरू पनि अनुवाद गरिसकेको परिप्रेक्ष्यमा यसरी नै प्रकाशित गर्नु बाहेक अर्को विकल्प अहिले सम्म देखिएको छैन।

काशीनाथ न्यौपाने
२०६१।१२।२१

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आर्य मञ्जुश्री नाम संगीति:

अध्येषणा

ॐ नमो मञ्जुश्रीकुमारभूताय

कुमारस्वरूप मञ्जुश्रीलाई नमस्कार छ।

अथ वज्रधर: श्रीमान् दुर्दान्तदमक: पर: ।
त्रिलोकविजयी वीरो गुह्यराट् कुलिशेश्वर: ॥ १॥

अथ, नैरात्म्यप्रतिपादकशून्यता = अ, अक्षोभ्यस्वभावप्रतिपादक निरालम्बकरुणा = थ, वज्रधर: = महासुखज्ञानस्वरूप वज्र धारण गर्ने, श्रीमान् = अद्वयज्ञानयुक्त, दुर्दान्त = विष्णु-शिव-हिरण्यगर्भ आदि देवसमूहद्वारा दमन गर्न नसकिने र उनीहरूलाई आफ्नो वशमा राख्ने, त्यसैले वीर, गुह्यराट् = श्रावक-प्रत्येकबुद्धयान भन्दा उत्कृष्ट वज्रयानमा महासुखरूपले रहने, कुलिश = वज्रको शिखरमा अवस्थित हुनाले र सर्वोत्तम हुनाले पनि कुलिशेश्वर भनिएका त्यस्ता परमकारुणिक तथागतलाई नमस्कार छ ॥१॥

पर: श्रेष्ठ, त्रिलोक = काय, वाक् र चित्तलाई जित्ने

विबुद्धपुण्डरीकाक्ष: प्रोत्फुल्लकमलानन: ।
प्रोल्लालयन् वज्रवरं स्वकरेण मुहुर्मुहु: ॥ २॥

विकसित श्वेतकमल सदृश नेत्र भएका, उत्फुल्ल सेतो र रातो गुणले युक्त कमल जस्तो मुख भएका - स्त्री एवं प्रज्ञास्वरूप, निर्विकल्प परमाक्षरसुखज्ञानरूप श्रेष्ठ वज्रलाई आफ्नो करकमलद्वारा जगत्‌को कल्याणार्थ बारम्बार खेलाइरहेका तथागतलाई नमस्कार ॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भ्रुकुटीताङ्गप्रमुखैरनन्तैर्वज्रपाणिभिः ।
दुर्दान्तदमकैर्वीरैर्वीर बीभत्सरूपिभिः ॥ ३ ॥

ललाटमा उठेका तरङ्गदलद्वारा रोमाञ्चित भएका, षडङ्ग योगरूप-
उपायद्वारा युद्ध - महाशून्यतारूपवज्र हातमा लिएका, दुर्दान्त दमकवीर,
आकाशस्वरूप अक्षय, महारागरहित भएका तथागतलाई नमस्कार छ॥
॥ ३ ॥

उल्लालयद्भिः स्वकरैः प्रस्फुरद्वज्रकोटिभिः ।
प्रज्ञोपायमहाकरुणाजगदर्थकरैः परैः ॥ ४ ॥

अत्यन्त तेजस्वी कोटि-कोटि महाशून्यतारूपवज्र आफ्नो हातमा राखेर जगत्‌को कल्याणार्थ प्रज्ञा र उपायरूप महाकरुणालाई प्रस्फुरन गर्ने भगवान् तथागतलाई नमस्कार छ ॥ ४ ॥

हृष्ट तुष्टाशयैर्मुदितैः क्रोधविग्रहरूपिभिः ।
बुद्धकृत्यकरैर्नाथैः साङ्गैः प्रणतविग्रहैः ॥ ५ ॥

आन्तरिक एवं बाह्यसुखद्वारा कायवाक्चित्तले युक्त भएका,
सहजकाय स्वरूप, अहिले प्राणीहरूको कल्याणार्थ खुसी भएका,
सर्वधर्मशून्यता र समग्र आसक्तिरहित भएका, त्यसैले
बुद्धकार्य गर्ने लोककल्याणार्थ सदा तत्पर हुने, योगीश्रेष्ठ साङ्ग
महासुखमा निमग्न कायवाक्चित्तले युक्त भएका तथागते-
लाई नमस्कार ॥ ५ ॥

पुनश्च नाथं सं बुद्धं भगवन्तं तथागतम् ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा इदमाह स्थितोऽग्रतः ॥
॥ ६ ॥

सुखले युक्त भएका बोधिचित्त, प्रभास्वरज्ञानले युक्त,
सहजज्ञान युक्त, गति आगति विहीन - त्यसैले तथागत
स्वरूप भगवान्‌लाई →

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

(३)

(मित्रबाट नै) योगयुक्त अवस्थाद्वारा अथवा प्राणायामको
बलद्वारा कूटस्थ या योनिमुद्रमा अवस्थित भएर
[भृकुटिमा अवस्थित भएर] स्वसंवेद्य महासुखको विषयमा
यस्तो निवेदन गरे ।

महिताय ममाथाय अनुकम्पाय मे विभो ।
मायाजालाभिसंबोधे यथालाभी भवाम्यहम् ॥ ७॥

~~हे प्रभु~~ महासुखस्वभावद्वारा तीनै लोकमा व्याप्त हे प्रभु !
~~मेरो योगिमु~~ भृकुटिमा अवस्थित योगयुक्त मेरो कल्याण-
अर्थात् ~~महासुखप्राप्ति~~ समग्र प्राणीहरूको सुखका लागि,
सबै प्राणीहरूको आभासङ्कल्प~~को प्र~~लाई हुने उद्देश्यले, स्कन्ध,
धातु, आयतन आदिको विरोधद्वारा ~~तीनै लोक~~ तीनै लोकमा
प्राणीहरूले गरेर ज्ञानको प्राप्ति द्वारा 'अ'कार एवं 'हं'कारको
संपुट युगनद्धरूप हुन सकौं - यस्तो नाम संगीतिको प्रकाश
गर्नु होस् ।

अज्ञानपङ्कमग्नानां क्लेशव्याकुलचेतसाम् ।
हिताय सर्वसत्त्वानामनुत्तरफलाप्तये ॥ ८॥

हे प्रभु, अविद्यारूप हिलोमा मग्न भएका प्राणीहरूको
महासुखप्राप्तिरूप कल्याणका लागि, तथा क्लेश = दुःखद्वारा
व्याकुलचित्त भएका प्राणीहरूको कल्याणार्थ अतिशयमह-
त्त्वपूर्ण महासुखरूप फलप्राप्तिका लागि नामसंगीतिको
प्रकाश गर्नु होस् ॥८॥

• प्रकाशयतु संबुद्धो भगवान् शास्ता जगद्गुरुः ।
महासमयतत्त्वज्ञ इन्द्रियाशयवित्परः ॥ ९॥

सहजसुखको उल्लासद्वारा सम्बुद्ध भएका, विशाल कारुण्यले युक्त
हुनाले नै भगवान् भएका, श्वासप्रश्वासलाई जान्ने हुनाले नै शास्ता
२१ हजार छ शय श्वासप्रश्वासलाई कायवाक्चित्तले युक्त व्यक्ति
[शासन गर्ने] भएका, यसैले कायवाक्चित्तले उपदेश गर्ने ~~गुरु~~ जगद्गुरु, ~~सबै~~
हरूलाई तत्त्वको उपदेश गर्ने तत्त्वलाई जान्ने, ग्राह्यग्राहक भावले युक्त
चौथो बिन्दुरूप तत्त्वलाई जान्ने, लोकदेखि टाढा रहेका भगवान्ले
इन्द्रियको सुखलाई जान्ने नामसंगीतिको प्रकाश गर्नु होस् ॥ ९॥ (३)

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भगवतो ज्ञानकायस्य महोष्णीषस्य गीष्पतेः ।
मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य ज्ञानमूर्तेः स्वयम्भुवः ॥१०॥

हे भगवान्, चतुर्थबिन्दु धारण गर्ने ज्ञानकायको, बोधिचित्त-रूपबिन्दु, गुरुबिन्दु भृकुटीबाट उर्ध्व सहस्रदलमा अवस्थित हुनाले नै उष्णीष [= केश] युक्त भएका, ~~स्वनि~~ गीः = स्वनि, त्यसका पतिरूप 'वं' कार स्वरूप भएका, वज्रशिखरमा फुलेको पुण्डरीक कमलरूप अद्वय ज्ञानको आश्रय भएका, सबै प्राणीहरूको हृदयमा विहार गर्ने, हेतु निरपेक्ष भएर आफै साक्षात्कार गर्ने तथागतले नामसंगीतिको प्रकाश गरम् ॥१०॥

गम्भीरार्थामुदारार्थां महार्थामसमां शिवाम् ।
आदिमध्यान्तकल्याणीं नामसंगीतिमुत्तमाम्

आदिलेखमा उपदिष्ट नभएको हुनाले नै गंभीर, ~~महा~~ मन्त्र-महायान द्वारा सिद्ध हुने हुनाले नै अर्थयुक्त भएको, र सहजरूप-सर्वभाव स्वभावले युक्त हुनाले नै उदार भएको, महामुद्राको अभिषेक द्वारा, शीव कादिको ~~आस्वाद~~ आस्वादन ज्ञानले उमा, निर्विकार, ~~आनन्द~~ आदि आनन्द ज्ञान, मध्य परमानन्द-ज्ञान, र अन्तिममा विरमानन्द ज्ञान र उनीहरूको ज्ञान रिते हुनाले नै अति उत्तम नाना छन्द आदिमा वर्णहरूको भद्र-प्रकार सहज आनन्द प्रकट गर्ने सम्यक् ज्ञान नामसंगीतिको धारण गर्ने छु ॥११॥

यातीतैर्भाषिता बुद्धैर्भाषिष्यन्ते ह्यनागताः ।
प्रत्युत्पन्नाश्च संबुद्धा यां भाषन्ते पुनः पुनः ॥१२॥

यो नामसंगीति, अतीतका बुद्धहरूले बताए, अनागत = भविष्यका बुद्धहरूले बताउने छन्, वर्तमानकालिक बुद्धहरू अहिलेका छन्, यसरी सबै नै कालमा सबै तथागतहरूले यसको प्रकाश गर्दै रहेछन् बारम्बार ॥१२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

(५)

मायाजाले महातन्त्रे या चाभिमत् सम्प्रगीयते ।
महावज्रधरैर्हृष्टैः - मे यैर्मन्त्रधारिभि ॥१३॥

महाजाल नामक विशिष्ट तन्त्रग्रन्थमा जुन नामसंगीति आफै बताइएको छ, त्यसलाई महावज्रधर अर्थात ज्ञानमाय ले युक्त भएका, परम ज्ञानात्मक पुरुषको धारण- गर्ने, विकल्पवाला जो अन्त न सकिने सहजानन्दमा अवस्थित तथागतद्वारा उसको ज्ञान गरी छ र प्रकाशन या उपदेश गरी छ ॥१३॥

अहं चैनां धारयिष्यामय्या नियोजयेद् इत्याशयः ।
यथा भवाम्यहं नाथ सर्वसंबुद्धगुह्यधृक् ॥१४॥

त्यसैले हे नाथ! त्यस नामसंगीतिलाई म अद्वयज्ञानको रूपमा धारणगर्नेछु जबसम्म ध्यानदशाभूमीस्थ हुन्छु त्यसबेलासम्म इष्टतापूर्वक जीवसम्म [illegible] चतुर्विध धारणगर्ने सबै बुद्धहरूवाला पाउने गुह्य ज्ञानी हुनेछु ॥१४॥

प्रकाशयिष्ये सत्त्वानां यथाशयविशेषतः ।
अशेषक्लेशनाशाय अशेषाज्ञानहानये ॥१५॥

यसरी बिन्दुधारणकर्ता भएर, प्राणीहरूको सहज प्रकृतद्वारा त्यसतीनै म प्रकाशित गर्दछु जसबाट समग्र क्लेशखण्डहरूको नाश हुन्छ र समग्रविकल्पवासनाको पनि नाश हुन्छ, त्यसैले त्यस नाम- संगीतिलाई हे प्रभु प्रकाशित गरिदिनु होस ॥१५॥

एवमध्येष्य गुह्येन्द्रो वज्रपाणिस्तथागतम् ।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा प्रह्वकायः स्थितोऽग्रतः ॥१६॥

'एवं' कालस्वप तथागत श्री वज्रपाणि इन्द्रले अर्हँलाई यसरी निवेदन गरेर कायवाक्चित्त हेलम्बलागी, सहज रूपमा कायवाक् चित्तमा विनम्र हातजोडेर तथागतको अगाडि उभिनुभयो। ॥१६॥

(५)

इति अध्येषणा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रतिवचनम्

अथ शाक्यमुनिर्भगवान् संबुद्धो द्विपदोत्तमः ।
निर्णमय्यायतां स्फीतां स्वजिह्वां स्वमुखात्ततः ॥१॥

यसरी प्रधान अध्येषणा समाप्त भएपछि शाक्यमुनि भगवान्
महावैरोचन वज्रधर ~~ले~~ ज्ञानकायको बोधद्वारा ज्ञानी मानवहरुमा
श्रेष्ठ बुद्धले आफ्नो जिब्रोलाई लामो गरेर, [illegible]
अवस्थित भएर] अनन्तलोकधातुमा व्याप्त गरेर, त्यसैले
विश्वविश्वरुप भएर सहजानन्दस्वरुपमा अवस्थित भएर
मग्न भयो ॥१॥

स्मितं संदर्श्य लोकानामपायत्रयशोधनम् ।
त्रिलोकाभासकरं चतुर्मारारिशासनम् ॥२॥

सहजचन्द्रको ज्योतिलाई प्रकाशित गरेर, देखाएर, संसारको दुर्गत
आनन्द परमानन्द विरमानन्दहरुको काय वाक् चित्त बिन्दुहरुको
सहजानन्दरुप अवबोधद्वारा शोधन गर्ने, लोक आलोकहरुको
प्रकाशन गर्ने, निर्विकल्परुप — [2] —

त्रिलोकमापूरयन्त्या ब्राह्म्या मधुरया गिरा ।
प्रत्यभाषत गुह्येन्द्रं वज्रपाणिं महाबलम् ॥३॥

मीठो लोकलाई प्रीत गर्ने, आफ्नो उत्पन्न - अनाहतनादरुप,
महान् ब्रह्मरुप वाणीद्वारा आफ्नो उच्चरित गर्नु भयो - [भन्नु-
भयो] [सहजानन्द ज्ञानले युक्त ~~महाबल~~ गुह्येन्द्र, सम्पूर्ण-
विकल्पलाई नष्ट गर्न सक्नाले नै महाबलहरूलाई]

साधु वज्रधर श्रीमन् साधु ते वज्रपाणये ।
यस्त्वं जगद्धितार्थाय महाकरुणयान्वितः ॥४॥

जगत्‌को कल्याण गर्ने हे वज्रधर! अति राम्रो भन्नु भयो, हे श्रीमन्,
तपाईंको कल्याण होस्. किनभने ~~महाकरुणाले~~ जगत्‌को
कल्याणका लागि महा~~कल्याण~~करुणाले युक्त हुनु भएको छ॥
॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महार्थां नाम सङ्गीतिं पवित्रामघनाशिनीम् ।
मञ्जुश्री ज्ञानकायस्य मत्तः श्रोतुं समुद्यतः ॥ ५॥

महान् पुरुष, निर्विकल्प सहभावस्थाको प्राप्तिद्वारा सम्भव हुने यो नामसंगीति मय छ, सम्पूर्ण प्रकाशमान हुनाले ती पवित्र, लौकिक अज्ञानताले रहित भएकाले तो पापनाशगर्ने, नामसंगीतिलाई म ज्ञानकायबाट सुन्न उद्यत छौं यो अति राम्रो कुरा हो । ५॥

साध्वस्य देशयाम्येषः अहं ते गुह्यकाधिपः ।
शृणु त्वमेकाग्रमनासाध्वस्य भगवन्निति ॥ ६॥

त्यसैले, हे गुह्येन्द्र! यो नामसंगीतिको राम्री उपदेश गर्दछु त्यसैले एकाग्र मन अर्थात् निर्विकल्प अवस्थामा रहेर [illegible] ज्ञान ॥ ६॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

षट्कुलावलोकनम्

अथ शाक्यमुनिर्भगवान् सकलं मन्त्रकुलं महत् ।
मन्त्रविद्याधरकुलं व्यवलोक्य कुलत्रयम् ॥१॥

महती प्रतिवचन = उत्तर दिइसके पछि - शाक्यमुनि भगवान् तथागतद्वारा
~~[struck]~~ [गाथाद्वारा ~~[struck]~~ उपदेश ~~[struck]~~ गरियो] मन्त्रमहायानको उपदेश, जुन
आत्मशासकको छ, जुन षट्चक्रमा वज्रसत्त्वादितथागतात्मक छ, साथै
जुन मन्त्रविद्याको भिन्नभिन्नस्वरूप र स्वसंवेद्य पनि छ। जुनचाहिँ
निःस्पृह आनन्द शुक्लस्वरूपको पालनगर्ने अक्षोभ्य हो, त्यसैले
मन्त्रविद्यालाई पालन गर्ने हुनाले नै मन्त्रविद्याधर भनिएको हो। त्यसलाई
हेरेर अर्थात् स्वयं अनुभव गरेर, अर्थात् कायवाक्चित्तलाई हेरेर,
त्यसैले नाभिक्रमानुसार वज्रस्वरूप स्वभाव देखाउनुभएको हो ॥१॥

लोकलोकोत्तरकुलं लोकालोककुलं महत् ।
महामुद्राकुलं चाग्र्यं महोष्णीषकुलं महत् ॥२॥

कायवाक्चित्त, हृदय-धर्मचक्र, त्यसमहामुद्राका युक्ता त्यो हो अमिताभ जुन
~~[struck]~~ सहजलोकालोकस्वरूप छ। लोकालोककुलं संसारको
प्रभास्वर प्रकाशक त्यसको स्थान कण्ठमा अवस्थित छ।
महामुद्राकुलं चाग्र्यम् = महामुद्रा कुल अर्थात् अमोघसिद्धि नै हो।
महोष्णीषकुल - अर्थात् वज्रसत्त्वलाई पनि हेरेर भगवान्ले
गाथा ~~[struck]~~ द्वारा उपदेश गर्नु भयो ॥२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

मायाजालाभिसम्बोधिः

इमां षण्मन्त्रराजानं संयुक्तामद्वयोदयाम् ।
अनुत्पादधर्मिणीं गाथां भाषते स्म विलोकितः ॥१॥

यी छवटा वज्रतीक्ष्ण आदि अद्वयः शून्यता करुणाबाट अभिन्न प्रज्ञा-उपाय द्वय समापत्तिबाट उत्पन्न महासुख-रूप मन्त्र यहाँ ~~उल्लिखित गरी~~ उद्धार गरिएको छ। जुन मन्त्र अनुत्पन्न छ। जुन अद्वय मध्यममार्ग हो त्यो गुरुद्वारा प्रतिपादित हुन सक्तैन, आफूद्वारा नै अनुभूत गर्न सकिन्छ। स्वयम्भू ज्ञानलाई नै अचिन्त्य ज्ञान भनिन्छ। यहाँ छवटा गाथा भगवान्ले प्रतिपादन गर्नु भएको छ ॥१॥

~~अ आ~~
अ आ इ ई उ ऊ ए ऐ ओ औ अं अः स्थितो हृदि ।
ज्ञानमूर्तिरहं बुद्धो बुद्धानां त्र्यध्ववर्तिनाम् ॥२॥
ॐ वज्रतीक्ष्ण दुःखच्छेद प्रज्ञाज्ञानमूर्तये ।
ज्ञानकाय वागीश्वर अरपचनाय ते नमः ॥३॥

अकार आदि १२वटा स्वरहरू निर्दिष्ट गरिएका छन्। ती सबै नै हृदयप्रदेशमा अवस्थित छन्। पीठ-उपपीठ आदि द्वादशभूमि बोधि-चित्तकला सूचक महासुखका ती अक्षरहरू १२वटा अक्षर-द्वारा १२वटा भूमिहरूको पनि संकेत गरिएको छ। हृदयप्रदेश-मा विद्यमान १२ ~~स~~ वर्णरूप ज्ञानमूर्ति ~~बुद्ध~~ बोधिचित्त-हरूको, ~~भनि~~ तीनमार्गमा अवस्थित बुद्धहरूको पनि बुद्ध हुँ ॥२॥

ॐ = वज्र-काय-वाक्-चित्त हरूको एकीकरण नै ॐ हो। त्यही नै सहज-ज्ञान हो। त्यसद्वारा सम्पूर्ण विकल्प वायु हरूको संहार गरिने हुनाले त्यो तीक्ष्ण हो। त्यही नै दुःखको नाशक प्रज्ञा ज्ञानमूर्ति हो। यहाँ दुःखच्छेद = नैरात्म्य वैरोचन हो। प्रज्ञा ज्ञानमूर्ति अमिताभ हो। ज्ञानकाय रत्नसंभव हो। वागीश्वर अमोघसिद्धि हो। अरपचन = प्रज्ञा र उपाय द्वारा ~~सम्पुट~~ प्रकाशित भएको वज्रसत्व हो। त्यसलाई साक्षात् दर्शन द्वारा नमस्कार छ ॥३॥

वज्रधातुमहामण्डल

तद्यथा भगवान् बुद्धः सं बुद्धोऽकारसंभवः ।
अकारः सर्ववर्णाग्र्यो महार्थः परमाक्षरः ॥ १॥

महामुद्रा अद्वैतरूप हो, त्यही नै भगवान् हो। सहजज्ञान नै बुद्ध हो। नित्य प्रबुद्ध बन्नु नै सम्बुद्ध हो। अकार प्रज्ञापारमिता हो। त्यसबाट उत्पन्न प्रज्ञोपायरूप सहजकाय हो। त्यही नै अकार सबै वर्णहरूको मूल हो। किनकि त्यही अनाहत नाद हो। सम्पूर्ण बुद्धका गुणको प्रकाशक हुनाले महार्थ हो। उत्पाद निरोधरहित हुनाले परमाक्षर हो।

महाप्राणो ह्यनुत्पादो वागुदाहारवर्जितः ।
सर्वाभिलाप हेत्वग्र्यः सर्ववाक् सुप्रभास्वरः ॥ २॥

त्यही नै (अकार=बुद्ध) इडा पिंगलाबाट सञ्चालित नहुने हुनाले महाप्राण हो। त्यसैले निर्विकल्पनिरालम्बनात्मक अनुत्पाद हो। त्यसैले ~~त्यसैले शब्दरहित हुनुपर्यो~~ त्यो शब्दरहित तत्त्व हो। सबै स्वर एवं व्यञ्जनहरूको अग्रस्थानीय भएकोहुनाले पारमार्थिक हूँयता, करणबाट अभिन्न हो। सबै वाणीहरूको प्रकाशक भएकोहुनाले परम अक्षर अकार-~~संभव~~ स्वभावयुक्त भएको हो ।२॥

महामहो महारागः सर्वसत्त्वरतिङ्करः ।
महामहो महाद्वेषः सर्वक्लेशमहारिपुः ॥ ३॥

अलौकिक उत्सव, परमसुखात्मक वज्रसत्त्व नै महामह महाराग हो। त्यसैले उ सबै प्राणीहरूको लागि आनन्ददायक छ। सबै प्रकारका श्वासप्रश्वासरहित अचल महाद्वेष - अक्षोभ्य, स्वभावयुक्त सर्वक्लेशमहारिपु भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

महामहो महामोहो मूढधीमोहसूदनः ।
महामहो महाक्रोधो महाक्रोधरिपुर्महान् ॥ ४॥

तृष्णा ~~मोहबाट~~ मोहहरूबाट माथि उठेकोले नै महामह महामोह -

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अतिएको हो। निर्विकल्पक सहजज्ञानयुक्त, परम शुभ्र-वर्णयुक्त, सबै विकल्पनाशक महाक्रोध। त्यसैले कायवाक्चित्तका प्रवृत्तिलाई एकात्मभावले परिवर्तन गर्ने हुनाले नै महाक्रोधाधिपति महान् अतिएको हो ।।४।।

महामदमहालोभः सर्वलोभनिषूदनः।
महाकामो महासौख्यो महामोदो महारतिः ।।५।।

तृष्णालोभको अतिक्रमण गरिसकेको, नाशवान् वस्तुहरूलाई छोडिसकेको, कायको आनन्दले निमग्न भएको, वचनको आनन्द पनि पाइसकेको, ⊙ ज्ञानानन्दमा निमग्न ⊙ हुनाले हुनुहुन्छ ।।५।।

महारूपो महाकायो महावर्णो महावपुः।
महानामा महोदारो महाविपुलमण्डलः ।।६।।

मणिपूरमा(नाभिचक्र) पूर्वसङ्कल्प ⊙ भएका, संभोगकाययुक्त, ⊙ अपूर्वका आनन्द भएको नाम- अलौकिक वर्ण भएको, पुरुषको उदारताले गर्दा पात्रलाई अतिक्रमण गरेको; पुरुषलाई प्राप्त गर्ने बोधिप्राप्त महोदारस्वरूप, विपुल पुरुषलाई प्राप्त गर्ने हुनाले ⊙ हुनुहुन्छ ।।६।।

महाप्रज्ञायुधधरो महाक्लेशाङ्कुशोऽग्रणीः।
महायशा महाकीर्तिर्महाज्योतिर्महाद्युतिः ।।७।।

धर्मधातुस्वरूप महाप्रज्ञारूपी तरवारलाई हृदयदेशमा धारण गर्ने, प्राकृतिक नाडी आदिको निर्मूल पार्ने अवस्थाहरूमा अग्रणी, अनाहत नादबाट सहज आनन्द प्राप्त गर्नाले ठूलो यश भएका, सबै धर्म ~~सबैको स्वा~~ सबैलाई आनन्द उपलब्ध गराउने, हुनाको किरण उत्पन्न निर्मल प्राकृतिक ज्योतिस्वरूप हुनि गराउनाले प्रकाशमान रहेर महाद्युति कहलाउनु हुन्छ।

महामायाधरो विद्वान् महामायार्थसाधकः।
महामायारतिरतो महामायेन्द्रजालिकः ।।८।।

दिव्यमुद्रालाई तादात्म्यस्वरूपले धारण गर्ने, ~~अतएव~~ त्यसैले विद्वान्, महामुद्राको धारणद्वारा जगत्‌को कल्याण सम्पादन गर्ने

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महामुद्राद्वारा प्राप्त आनन्दमा रमाउनेहरु, अद्वय आनन्दमा सधैँ रमाउँदछन्, यसरी द्विविध आनन्दले युक्त तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

महादानपतिः श्रेष्ठो महाशीलधरोऽग्रणीः ।
महाक्षान्तिधरो धीरो महावीर्यपराक्रमः ॥९॥

सम्पूर्ण बाह्य एवं आध्यात्मिक पदार्थको त्यागगर्नेहरुको अधिपति, त्यसैले श्रेष्ठ-अतिशय उत्तम, बाह्य स्त्री-संपर्क आदिबाट मुक्त - चित्त एकाग्र लक्षण, बाह्यशस्त्रादि-क्षोभरहित, त्यसैले धीर, समग्र क्लेश प्रक्लेश आदि निरोध भएको हुनाले महावीर्य, त्यहीँ नै पराक्रम भएका तथागत हुनुहुन्छ ॥९॥

महाध्यानसमाधिस्थो महाप्रज्ञाशरीरधृक् ।
महाबलो महोपायः प्रणिधिज्ञानसागरः ॥१०॥

महाशून्यमा चित्त एकाग्र भएका, त्यहीँ नै समाधिस्थ अर्थात् बाह्यविक्षेपरहित अवस्थामा रहने, अनाहत नाद युक्त, अभिन्न संसार ज्ञान बल-शरीर भएका, शून्यता-करुणा युक्त भएका, करुणा रूप अद्वय नै महत्-चित्तले युक्त भएका, रूप महान् उपायको आलम्बन गर्ने, तथागत हुनुहुन्छ ॥१०॥
आवरणरहित ज्ञानको सागर भएका तथागत हुनुहुन्छ ॥१०॥

महामैत्रीमयोऽमेयो महाकारुणिकोऽग्रधीः ।
महाप्रज्ञो महाधीमान् महोपायो महाकृतिः ॥११॥

लोकोत्तर प्रज्ञाद्वारा जगत्‌लाई प्रकाशित गर्ने, त्यसैले क्लेश संग हुनेमा गर्न नसक्ने, नरक दुःखको नाश गर्नमा अग्रणी भूमिका निर्वाह गर्ने, सधैँ स्वयं प्रज्ञामा रहने, महामुद्राको ध्यानद्वारा सबैको कल्याण सम्पादन गर्ने - पुण्य हुनाले, सबै प्राणीको हितको लागि कहिल्यै नथाक्ने, गति आगतिका प्रज्ञाद्वारा सबै लोकलाई व्याप्त गर्ने, दशप्रकारका प्रत्याहारहरुको बाधा गर्ने अगाध तथागत हुनुहुन्छ ॥११॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

महाऋद्धिबलोपेतो महावेगो महाजवः ।
महर्द्धिको महेशानो महाबलपराक्रमः ॥१२॥

सहजानन्दमा स्थिरभावले २१ हजार छ सय श्वासप्रश्वासमा नियन्त्रण गर्ने, सबै नाडीमा व्याप्त ~~...~~ भएका, संवृति र विवृति क्रम द्वारा सबै अङ्गमा व्याप्त, लौकिक एवं अलौकिक प्राणसंचार द्वारा धनी, त्यसैले ठूलो मालिकका, परम आनन्दमय पापलाई पार गर्ने ईशानले तो पराक्रमयुक्त तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

महाभवाद्रिसंभेत्ता महावज्रधरो घनः ।
महाक्रूरो महारौद्रो महाभयभयङ्करः ॥१३॥

रागादिक्लेशरूपी ८० चुरासी भएको भव=संसारको आलोक, आलोकाभास, आलोकोपलब्धिरूप भेदन गर्ने, भित्राभासस्वरूप वज्र धारण गर्ने, ~~...~~ ठूलो बुद्धिमा रहने, प्राण र अपान वायुको अतिक्रमण गर्ने, प्राण र इन्द्रियहरूमाथि विजय गर्ने, सबै विषयरति लैजाने शाश्वतवाद र उच्छेदवाद यी दुई ~~भार~~ भयवाट मुक्त गर्ने हुनाले महाभयभयङ्कर तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

महाविद्योत्तमो नाथो महामन्त्रोत्तमो गुरुः ।
महायानमयारूढो महायाननयोत्तमः ॥१४॥

सबै महामुद्रा धारण गर्ने, स्वामी, महाप्रज्ञाज्ञानको अवस्थामा रहने, प्रज्ञामय ज्ञानको उपदेश गर्ने गुरु, महाप्रज्ञा ज्ञान ~~मत~~ ~~उत्ते~~ मा सबै आरूढ रहने, ~~...~~ चतुर्थ उत्तम स्थानमा अवस्थित भई रहने तथागत हुनुहुन्छ ।१४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानम्

महावैरोचनो बुद्धो महामौनी महामुनिः।
महामन्त्रनयोद्भूतो महामन्त्रनयात्मकः ॥१॥

ज्ञान-मय काय नै महावैरोचन हो, महाबुद्ध प्रबोध भएको हुनाले बुद्ध भनिएको हो। वाणीले ~~बुद्ध~~ वर्णन गर्न नसक्ने बुद्धरूप वाक्निरोध-मौनको योग भएको, मनन गर्ने हुनाले महामुनि भनिएको हो। महाबुद्धज्ञान नै मन्त्र हो, त्यसबाट समुद्-भूत प्राणिले बुझ्ना, अत एव महामन्त्रनीतियुक्त तथागत हुनुहुन्छ।

दशपारमिताप्राप्तो दशपारमिताश्रयः।
दशपारमिताशुद्धिर्दशपारमितानयः ॥२॥

दशपारमिताहरु दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा, उपाय, बल, ज्ञान प्रणिधिः यी दशपारमिताको साक्षात्कर्ता, तिनको नै आश्रय गर्ने बोधिसत्व, आफ्ना आलोक भावद्वारा त्यहीं दशपारम-रूपले विशुद्धभावमा रहने, त्यसैले दशपारमिताका मार्गभेद-वेत्ता पनि तथागत हुनुहुन्छ।२॥

दशभूमीश्वरो नाथो दशभूमिप्रतिष्ठितः।
दशज्ञानविशुद्धात्मा दशज्ञानविशुद्धधृक् ॥३॥

प्रमुदितादि दशभूमि आदिको ईश्वर, समाधिको अनुगमन गर्नाले नाथ भएको दशभूमिमा प्रतिष्ठित, धूमादिदशा-निमित्तहरु, विषयविषयीरूप दशज्ञानको विशुद्धताको वेत्ता एवं धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥३॥

दशाकारो दशार्थार्थो मुनीन्द्रो दशबलो विभुः।
अशेषविश्वार्थकरो दशाकारवशी महान् ॥४॥

वाम दक्षिणादि दश मण्डलको निरोधद्वारा दशाकाररूप, ~~दश~~ प्राण-पान समानादि दशवायुको धारण गर्नाले दशार्थार्थरूप, त्यसैले मुनीन्द्र पनि भनिन्छ। पूर्वोक्त दश अवस्थामा नै बल भएको दश-बल, त्रिलोकव्यापी भएकोले विभु, स्कन्ध-धातु-आय-तनादिको प्रकाशन गर्नाले अशेषविश्वार्थकर, पूर्वोक्त दशा-वायुहरुको निरोध लक्षणयुक्त समाधिमा वशीभूत हुने,

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

यहाँले नै वहीँ अभिमुखको हो। सहजस्वरूपले तीनै लोकलाई प्रकाशित गर्नाले महान् संज्ञा भएका तथागत हुनुहुन्छ।

अनादिर्निष्प्रपञ्चात्मा शुद्धात्मा तथतात्मकः।
भूतवादी यथावादी तथाकारी अनन्यवाक् ॥५॥

आदिरहित, सर्वविध अप्रपञ्चस्वरूपविवर्जित, निर्वाणस्वभाव भएको, महारागस्वरूप आगोले स्कन्ध-धातु-आयतनको आवरणलाई डढाएको, महाशून्यस्वरूप सिन्धुमा विहार गर्ने, अविपरीत प्रवचनको वक्ता एवं प्रकाशक, जस्तो वचन दिन उस्तै कर्ता, आफ्नो अनुभवको मात्र व्याख्याता तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ ॥५॥

अद्वयोऽद्वयवादी च भूतकोटिव्यवस्थितः।
नैरात्म्यसिंहनिर्णादी कुतीर्थ्यमृगभीकरः ॥६॥

प्रविशुद्धरूप अद्वय, त्यसलाई प्रकाशन गर्ने अद्वयवादी, वास्तविक ज्ञानको शिखरमा अवस्थित, सबै धर्महरूको नैरात्म्यबोध रूपी नै सिंह, अनाहत नादमा उल्लसित, अतत्त्वज्ञानरूप आत्मादि तत्त्वलाई मान्ने कुतीर्थरूप मृगहरूलाई सिंहनिनादले डराउने, शून्यतारूप निनादनै सिंहनिनाद मन्त्र (बुझ्नु) पर्दछ ~~त्यस्ता~~ त्यस्ता तथागत बुद्ध हुनुहुन्छ ॥६॥

सर्वत्रगोऽमोघगतिस्तथागतमनोजवः।
जिनो जितारिर्विजयी चक्रवर्ती महाबलः ॥७॥

सबै स्कन्ध-धातु-आयतनआदिमा व्यापकरूपले रहने, त्यसैले अव्याहतगति भएको, तथागतरूप, त्रैधातुकमा मनजस्तो तीव्र वेगले ~~जान~~ जान सक्ने, रागलाई जित्ने, अविद्यादि द्वादशप्रतीत्यसमुत्पाद निरोध गर्ने हुनाले जितारिः। सबै विकल्पात्मक वायुको विजय गर्ने, षट्चक्रमा रहन सक्ने हुनाले चक्रवर्ती तथा चतुरङ्ग, षडङ्ग बलको विजय गर्नाले महाबल तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गणमुख्यो गणाचार्यो गणेशो गणपतिर्वशी ।
महानुभावो धौरेयोऽनन्यनेयो महानयः ॥ ८ ॥

७२ हजारौं नाडी गणमा व्याप्त स्वामीका रूपमा मुख्य भएका, परमानन्दको आचार्य = पथप्रदर्शक, पञ्चस्कन्धादिपदार्थको सहजरूपमा परिवर्तन गर्नाले गणेश-स्वरूप, मायोपम पदार्थहरूको स्वामी बोधिचित्त-स्वरूप, ध्यानमा पनि सबै रूपको प्रकाश गर्ने, ~~प्राण~~ प्राणादिवायुहरूको महासुखमा परिवर्तन प्रभावशाली, अतः कसैले प्रयोग गर्न नसक्ने, गर्ने, हुनाले शून्य, निर्वाण स्वरूपात्मक भगवान् बुद्ध हुनुहुन्छ ॥ ८ ॥

वागीशो वाक्पतिर्वाग्मी वाचस्पतिरनन्तगीः ।
सत्यवाक् सत्यवादी च चतुःसत्योपदेशः ॥ ९ ॥

वरदान आदि दिन सक्ने वाणीले युक्त भएका, अनाहतनाद-रूप वाणीले युक्त भएका, धर्मनैरात्म्य प्रकाश भएकाले वाग्मी, सत्यव्यापक, अनन्तवाणी भएका, धर्मचक्रप्रवर्तक, स्वसंवेद्य ज्ञान प्रकाशक, सहजानन्दका उपदेशक भगवान् बुद्ध हुनुहुन्छ ॥ ९ ॥

अवैवर्तिको ह्यनागामी खड्गः प्रत्येकनायकः ।
नानानिर्याणनिर्यातो महाभूतैककारणः ॥ १० ॥

अचलाभूमिमा अवस्थित, असंसारी, सबै नाडीहरूमा प्रकाशित, महासुखप्राप्ति द्वारा प्रत्येक नाडीको नायक, समस्तविकल्पक्लेशलाई समाप्त पारेर ध्रुवमा अवस्थित, पञ्चमहाभूतको पनि कारणस्वरूप, आधार भगवान् बुद्ध हुनुहुन्छ ।

अर्हन् क्षीणास्रवो भिक्षुर्वीतरागो जितेन्द्रियः ।
क्षेमप्राप्तोऽभयप्राप्तः शीतीभूतो ह्यनाविलः ॥ ११ ॥

सम्यक् समाधि द्वारा समस्तविकल्पक्लेशरूप शत्रुलाई जितेका, अविद्याको नाश द्वारा समस्त आस्रवहरू क्षीण भइसकेको हुनाले भिक्षुस्वरूप, प्राकृत रागको नाशले वीतराग भएका, समस्त इन्द्रिय माथि विजय गरेका, आश्चर्यजनक सुख प्राप्त गरेका, च्युत न हुने उत्पत्तिद्वारा अभयपद प्राप्त गरेका, रागनाशद्वारा शीतल भएका, रागविराग-रहित भएका शान्तकाय भगवान् बुद्ध हुनुहुन्छ ॥ ११ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विद्याचरणसम्पन्नः सुगतो लोकविद्वरः।
निर्ममो निरहङ्कारः सत्यद्वय नयस्थितः ॥१२॥

महाप्रज्ञा ज्ञानद्वारा चतुर्थो भिन्नेक गुणगणको पूर्णाकृतिरहित अवस्थामा पुगेको हुनाले सुगत, स्कन्ध धातु आयतनादि लोकलाई जानेका, परमानन्दप्राप्तिद्वारा सर्वश्रावकगणका, आत्मीयादि ममताराहित्य हुनाले निर्मम, अहङ्कारहीन, संवृति र परमार्थ ~~मार्ग~~ सत्यको वेत्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

संसारपारकोटिस्थः कृतकृत्यः स्थलेस्थितः।
कैवल्यज्ञाननिष्ठ्यूतः प्रज्ञाशस्त्रो विदारणः ॥१३॥

संसारबाट आनन्दपारगरेर सहजानन्द भूमिमा अवस्थित, चतुर्थाभिषेक सिद्धि सेकका, निर्वाण स्वरूप भूमिमा स्थित अर्थात् ज्ञानकाय, शुद्ध अद्वय-धर्मलक्षण ज्ञानमा स्थित अर्थात् धर्मकाय, ~~यहीब~~ यहाँबाट पनि पर अक्षरभूमिमा स्थित, विश्वविलक्षण दर्शनरूप शस्त्रद्वारा समग्र क्लेशलाई नष्ट गर्ने, यसैले हेय उपादेय विकल्पजालो तोडेर अवस्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

सद्धर्मो धर्मराड् भास्वान् लोकालोककरः परः।
धर्मेश्वरो धर्मराजः श्रेयोमार्गोपदेशकः ॥१४॥

सद्गुरूपदेशद्वारा प्राप्त हुने एवं 'एवं' काररूप ~~[illegible]~~ युगलक्षणयुग्मा हुनाले नै सद्धर्मस्वरूप ~~धर्मी~~ भएका, धर्मधातुमा अवस्थित, प्रकाशनशील, शुद्धरूप ज्योतिद्वारा ~~प्रका~~ लोकालोकलाई प्रकाशगर्ने, साथै अतिशय उत्कृष्ट ज्योतिस्वरूप, महाबुद्धको वर्षाद्वारा लोकरञ्जनगर्ने, स्वाधिष्ठानमार्गको उपदेशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

सिद्धार्थः सिद्धसङ्कल्पः सर्वसङ्कल्प-वर्जितः।
निर्विकल्पोऽक्षयो धातुर्धर्मधातुः परोऽव्ययः ॥१५॥

सर्व धर्म (पदार्थ) हरुलाई ज्ञानमा परिणत गर्ने, यहीं परमार्थरूप हो, निरन्तर ग्राह्यग्राहकवेत्ता, यसैले सर्वसङ्कल्परहित अवस्थामा स्थित, निर्विकल्पचित्तद्वारा सर्वकर्म गर्ने, क्षयरहित, सबै पदार्थको प्रकृतिरूप, कायत्रयसँगै महाबुद्धरूप, च्युत नहुने, स्वयम्भू स्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

पुण्यवान् पुण्यसंभारो ज्ञानं ज्ञानाकरो महान् ।
ज्ञानवान् सदसज्ज्ञानी संभारद्वयसम्भृतः ॥१६॥

महाकल्याणरूप पुण्यले युक्त, त्यसै पुण्यसमूहले व्याप्त - पुण्यवान्, ज्ञानसंभारयुक्त, त्यसैले ज्ञानको खानी, सोह्र कलायुक्त नित्यनिर्विकल्प ज्ञानमा स्थित, सबै अनुभवादयुक्त, दुई संभारले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१६॥

शाश्वतो विश्वराड् योगी ध्यानं ध्येयो धियां पतिः ।
प्रत्यात्मवेद्यो ह्यचलः परमाद्यस्त्रिकायधृक् ॥१७॥

समग्र लोकप्रकाशमा व्याप्त प्रकाशरूप शाश्वत, ६२ हजार नाडीले विश्व हो त्यही पुनरूपमा रहने हुनाले विश्वराट्, कायवाक्चित्तलाई एकाग्र गर्ने, ध्यान आनन्दमा अवस्थित, सद्बुद्धिमा अवस्थित, सर्वतथागतज्ञानकायरूप, आफैंमा आनन्दको अनुभव गर्ने, विकल्पबाट रहित, वज्रसत्त्वरूप, त्रिकायलाई धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१७॥

पञ्चकायात्मको बुद्धः पञ्चज्ञानात्मको विभुः ।
पञ्चबुद्धात्ममुकुटः पञ्चचक्षुरसङ्गधृक् ॥१८॥

जाग्रत्-स्वप्न-सुषुप्त-तुरीय-तुरीयातीत अवस्थायुक्त, आफैंमा बुद्धरूप बुद्ध, पञ्चकुलात्मक ज्ञानले युक्त, व्यापक, नीलादि-पञ्चवर्णप्रकाशक हुनाले पञ्चबुद्धात्ममुकुटरूप, प्रत्याहार-ध्यान प्राणायाम धारणा अनुस्मृति को प्रकाशनद्वार पञ्चचक्षुरूप, समाधिमा रहिरहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१८॥

जनकः सर्वबुद्धानां बुद्धपुत्रः परो वरः ।
प्रज्ञाभवोद्भवोऽयोनिर्धर्मयोनिर्भवान्तकृत् ॥१९॥

महासुखरूप ८४ हजार चित्तक्षणहरूको जनक, प्रभास्वरचित्त-उत्पन्न हुनाले बुद्ध, त्यसैले ज्ञानमा आसक्त बुद्धपुत्र, तीन आनन्दलाई पाइसकेको, आफूले अनुभव गरेको, विश्वबिम्बको उत्पत्तिस्थान, संभोगकायरूप, ज्ञानकायरूप, संसारको अन्त गर्ने सहजानन्दमा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१९॥

(२८)

अनेकमायो वज्रात्मा सद्योजातो जगत्पतिः ।
गगनोद्भवः स्वयम्भूः प्रज्ञाज्ञानानलो महान् ॥२०॥

बाक्लो = विविध, अद्वितीय, सद्यःक्षणमा अवतरित, ज्ञानकायरूप, श्रद्धाशीलव्यक्तिहरूको हृदयमा गुरुरूपले आविर्भूत हुने हुनाले सद्योजात, सबै संसारको मातापिताको स्थानमा अवस्थित, मेघरहित = स्वच्छ-हीरा धर्मगगनबाट उत्पन्न = आकाशित, सबै विकल्परहित चित्त-युक्त, ज्ञानज्वालायुक्त = वैरोचन र सर्वव्यापक तथागत हुनुहुन्छ ॥२०॥

वैरोचनो महादीप्तिर्ज्ञानज्योतिर्विरोचनः ।
जगत्प्रदीपो ज्ञानोल्को महातेजाः प्रभास्वरः ॥२१॥

प्रकृति प्रभास्वर ज्ञानले विरोचन हो, उल्को प्रकाशयुक्त, ज्ञानले ज्योतिमय भएका, दीपजस्तो जगत्लाई प्रकाश गर्ने, ज्ञानले अग्रसर भएका, अतिशय तेजस्वी रश्मि ले भगवान् तथागत हुनुहुन्छ । प्रभास्वर प्रकाशमय ॥२१॥

विद्याराजोऽग्रमन्त्रेशो मन्त्रराजो महार्थकृत् ।
महोष्णीषोऽद्भुतोष्णीषो विश्वदर्शी वियत्पतिः ॥२२॥

महामुद्राको स्वामी, महामुद्राको प्रधान, ~~[illegible]~~ पारमार्थिक मन्त्रराजा, ज्ञानबिन्दुबाट उत्पन्न महामुद्रारूपले तीनै लोकमा प्रकाशित हुने, सम्बोधिलाई दिलाउने मन्त्र, ~~[illegible]~~ उष्णीशस्थानस्थित ज्ञानरूप, भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२२॥ शून्यताको स्वामी

सर्वबुद्धात्मभावाग्र्यो जगदानन्दलोचनः ।
विश्वरूपी विधाता च पूज्यो मान्यो महर्षिभिः ॥२३॥

सबै बुद्धहरूको स्वसंवेद्यरूप शान्तात्मक श्रेष्ठ ज्ञानकाय, आनन्दरूपले समग्र जगत्लाई हेर्ने, विश्वरूप अनेकरूपले हेर्ने, समग्र-मन्त्रमुद्राको जन्मदाता, सहजरूपमा स्थित हुनाले पूज्य, चित्त-मुद्रादिको सेवन गर्ने हुनाले मान्य, प्रज्ञाज्ञानको नेता भएकाले महर्षि स्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२३॥

कुलत्रयधरो मन्त्री महासमयमन्त्रधृक्।
रत्नत्रयधरः श्रेष्ठस्त्रियानोत्तमदेशकः ॥२४॥

काय वाक् चित्त लाई धारण गर्ने, लोकोत्तर ज्ञान लाई धारण गर्ने हुनाले मन्त्री, संबोधि समाधि लाई धारण गर्ने, धर्मकाय, संभोगकाय, निर्माणकाय लाई धारण गर्ने, आदि अन्त रहित, चतुर्विज्ञान-देशको प्रकाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२४॥

अमोघपाशो विजयी वज्रपाशो महाग्रहः।
वज्राङ्कुशो महापाशः — ॥२५/३

इति सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानगाथा पादोनपञ्चविंशतिः॥

अवन्ध्य षडङ्गयोग पाशले युक्त भएका, वायु निरोध गर्नाले विजयी, चित्तरत्नवज्रपाशले युक्त भएका, महान् बोधिचित्तको अवस्थामा रहने, सबै समाधि लाई आकृष्ट तान्ने, बोधिचित्तद्वारा स्कन्ध-धातु-आयतन लाई बाँध्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २५/३ ॥

इति सुविशुद्धधर्मधातुज्ञानगाथा

आदर्शज्ञानम् (२१)

वज्रभैरवमीकरः ॥२५॥

स्वयं महासुखरूप सहजानन्दावस्थामा भएको हुनाले नै समस्तद्वैत-गतविकल्पहरूलाई भयभीत गर्ने निर्विकल्प अवस्थामा स्थित भगवान् तथागत हुन् इति ॥ २५ ॥

क्रोधराट् षण्मुखो भीमः षण्नेत्रः षड्भुजो बली।
दंष्ट्राकरालः कङ्कालो हलाहलः शताननः ॥१॥

महासुखस्वभाव भएकाले प्रज्ञापारमितादि षट्मुखयुक्त, सर्वदुःखको नाश गर्ने हुनाले भीम, षड्अभिज्ञादि स्वभाव युक्त षण्नेत्र, षड्विषयहरूलाई सुखरूपले भोग्ने षड्भुज, स्कन्धादिको वेग गर्न समर्थ हुनाले बली, चण्डालीको उत्पदेशक ~~हुनाले~~ सुखको आकलन गर्ने हुनाले कङ्काल, आकाशरूप ज्ञानले सुख-स्वरूप भएको भगवान् तथागत हुन् इति ॥१॥

यमान्तको विघ्नराजो वज्रवेगो भयङ्करः।
विघुष्टवज्रो हृद्वज्रो मायावज्रो महोदरः ॥२॥

युगान्तको वहनकर्ता, कामको अन्तक, सम्यक्ज्ञानको वेगरूप, नादबिन्दुलाई एक गरेर समस्तविकल्पहरूलाई समाप्त गर्ने, महाशब्दद्वारा अनेकवज्रयुक्त, रहेको सहजकाय हृदयवज्र हो, मायादिपदार्थद्वारा अवश्य कवच भएका, समग्रभावहरूलाई आत्मसात् गर्ने भगवान् तथागत हुन् इति ॥२॥

कुलिशेशो वज्रयोनिर्वज्रमण्डो नभोपमः।
अचलैकजटाटोपो गजचर्मपटार्द्रधृक् ॥३॥

ओडियान जालन्धरको बीचमा महासुखरूपले रहने हुनाले ईश्वररूप, नायवाकृतिका हृदयको उत्पत्तिस्थान एवं ~~अभेद्य~~ अभेद्य शान्तिस्वरूप, हृदयरूप, प्राणिलोकमा निश्चल हुने, सम्भोगस्वभावमा रहने, दिव्यमुद्रा धारण गर्ने आनन्ददायक हर्ष गजचर्मजस्तो अवस्थामा स्थित भगवान् तथागत हुन् इति ॥३॥

हाहाकारो महाघोरो हीहीकारो भयानकः।
अट्टहासो महाहासो वज्रहासो महारवः ॥४॥

महासुखमा परेर त्यो आनन्दको क्षणमा 'हाहा' यस्तो ध्वनि प्रकट गर्ने, त्यो शब्द अति तीव्र भएका, 'हीही' यस्तो शब्द प्रकट गर्ने आनन्दको क्षण, पातकमी, महामुद्राप्रयोगद्वारा स्थूल हाँस्ने, ज्ञानद्वारा हाँस्ने, नाद्यसुखद्वारा हाँस्ने, ~~ती~~ तीनै लोकमा सुखको हाँसो हाँस्ने तथागत हुन् इति ॥४॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

वज्रसत्त्वो महासत्त्वो वज्रराजो महासुखः।
वज्रचण्डो महामोदो वज्रहुँकारहुँकृतिः ॥५॥

अनेकबोधिचित्त भएका, अविच्छिन्न ज्ञानबिन्दुमा स्थित भएका, वज्रमित्र महासुखमा रहेका, त्यसैले महासुखी, निर्वाणगतिको वेगमा रहने, अमृतमा आनन्दित हुने ओडियान-ज्वालामुख-प्रललित मलय-मरु ~~आदि~~ सम्पर्क द्वारा सधैँ हुँकार गरिरहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

वज्रबाणायुधधरो वज्रखड्गो निकृन्तनः।
विश्ववज्रधरो वज्री एकवज्री रणञ्जहः ॥६॥

दुई नासिकाको मोक्षद्वारा समाधिस्थ रहने, अद्वयज्ञानरूपी खड्ग लिने, वासनाहरूलाई काट्ने, अक्षोभ्यादि पञ्च तथागत-स्वभाव र लोचनादि पञ्चदेवी स्वभावलाई सम्पुट द्वारा भनिएको हो, सम्भोगरत निष्फल गर्नाले विश्ववज्रधर भनिएको हो, अद्वयज्ञानमा भएका एकवज्री, अनेकज्ञानको धारक, कामक्रोधादि विकल्परणको ~~नाश~~ हनन गर्नाले रणञ्जह भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥६॥

वज्रज्वालाकरालाक्षो वज्रज्वालाशिरोरुहः।
वज्रावेशो महावेशः शताक्षो वज्रलोचनः ॥७॥

ज्ञानभण्डारको ज्वलनद्वारा सुखपूर्वक हेर्न सक्ने, वज्रज्वाला-जस्तो अनेकरूपमा शिरमा रहने, वज्रको आवेश भएका, महान् सुखमा निमग्न, अनुभवज्ञानले ~~सय~~ शत आँखाहरूले हेर्ने, विश्वको अव्याहत दर्शन गर्ने तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

वज्ररोमाङ्कुरतनुर्वज्ररोमैकविग्रहः।
वज्रकोटिनखारम्भो वज्रसारघनच्छविः ॥८॥

साढे तीनकरोड रोमभित्र हुर्कने नाडीहरूको अङ्कुरको ज्ञानद्वारा भोग ~~[illegible]~~ गर्ने, अनेक ज्ञानरूप रोमनै एकमात्र शरीर भएका, रातो सेतो नङ जस्तै आकारका बिन्दुहरूको आरम्भ गर्ने ज्ञानकाय स्वरूप, निर्विकार-निरन्तर वज्रजिह्वा नाडी भएका भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वज्रमालाधरः श्रीमान् वज्राभरणभूषितः।
हाहा हहासो निर्घोषो वज्रघोषः षडक्षरः॥ ९॥

सहजबिन्दुमालाको धारणगर्ने अद्वैतज्ञानी, परमाक्षरशुक्रधारण-
गर्ने, दिव्य स्त्रीहरूको भोग गर्नाले आनन्दातिरेकद्वारा निस्किएका
शब्दहरूको घोषगर्ने, महाशुक्रनादमा व्याप्त — वज्रघोष,
षट्चक्रमा अक्षरसुखको ज्ञानगर्ने भगवान् तथागत हुन्
हुन्छ॥ ९॥

मञ्जुघोषो महानादस्त्रैलोक्यैकरवो महान्।
आकाशधातुपर्यन्तघोषो घोषवतां वरः॥ १०॥

नादरूपले शब्द आउने हुनाले महानाद-
राम्रो शब्दगर्ने मञ्जुश्री, सर्व प्रकारको
स्वरूप, शून्यताको तीनै लोकमा घोषणागर्ने, रवो घोष आकाश
शून्य प्रकाश भएर नै महान् भएका सर्वधर्महरूको ज्ञान
धातुपर्यन्त गर्ने, निःस्वभावरूपले सहजप्राणमा स्थित बुद्धबिन्दु
गर्नाले भगवान् (कूटस्थ)
स्वरूप नै हुन्छ॥ १०॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रत्यवेक्षणज्ञानम्

तथताभूतनैरात्म्यभूतकोटिरनक्षरः ।
शून्यतावादिवृषभो गम्भीरोदारगर्जनः ॥१॥

बुद्धहरु संज्ञास्कन्धस्वरूप अमिताभ द्वारा प्रत्यवेक्षण ज्ञानस्तुति गरिएको हो — दायाँ बायाँ नासापुट श्वासनिस्कने वायुलाई रोकेर पृथिवी आदिपदार्थको आत्मीयता र आत्मभावको निरोध गर्ने, त्यसैले सुखमा रहने, करुणारसले पूर्ण रहने, शून्यतावादी, सबै द्वन्द्वलाई नष्टगर्ने, शून्यतारूप करुणाको गर्जन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

धर्मशङ्खो महाशब्दो धर्मगण्डी महारणः ।
अप्रतिष्ठितनिर्वाणो दशदिग्धर्मदुन्दुभिः ॥२॥

शङ्खजस्तै निर्मल धर्मको उदय गर्ने, सिंहनादस्वरूप शब्दको प्रकट गर्ने, धर्मज्योतिस्वरूप भएकाले धर्मगण्डी भनिएका, धर्मको घोष गर्ने, अप्रतिष्ठितनिर्वाणमा रमण गर्ने, अनन्तानन्द धर्मसुखकोषकल्याणको प्रकाश गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

अलक्षो रूपवानग्र्यो नानारूपो मनोमयः ।
सर्वरूपावभासश्रीरशेषप्रतिबिम्बधृक् ॥३॥

प्रकृतिस्वरूपनै रूप भएका, धर्मकाय रूपकायलाई एक ~~भ~~ गरेर स्वच्छस्वरूप भएका, सबै कामनालाई दमन गर्ने, सबै नाडीमा विभागले अनेकरूप भएका, एकैक्षणमा संभोगरूपमा प्रवेश गर्ने, निःसङ्गरूपले सबै पदार्थहरूको स्वसंवेदन गर्ने, विश्वबिम्बको संभोगकायद्वारा प्रतिभासित गर्ने, धारण गर्ने, भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३॥

अप्रधृष्यो महेशाख्यस्त्रैधातुकमहेश्वरः ।
समुच्छ्रितार्यमार्गस्थो धर्मकेतुर्महोदयः ॥४॥

सर्वप्रकारका विकल्परहित, अद्वयरूप ज्ञानसंसारमा रहने, धर्मसंभोग-निर्मलकाय एवं ज्ञानकायस्वरूप, अति उन्नत, विकल्परहित हुनाले आर्य, षट्चक्रकमलमा मूलरूपले रहने, सद्धर्मरूप पताकास्वरूप, अप्रमेय बुद्धबिम्ब अनन्तप्रतिभासरूपमा उदय हुने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्रैलोक्यैककुमाराङ्गः स्थविरो वृद्धः प्रजापतिः।
द्वात्रिंशल्लक्षणधरः कान्तस्त्रैलोक्यसुन्दरः॥५॥

तीनकाय र त्रिलोकको एकसंग अभिन्न महाकुमाररूप रहेका र स्थविर हितधर्मधातु हो रहेका र ~~स्वरूप~~ उत्पत्तिस्वरूप भएका, सबैभित्रमा ज्येष्ठ भएका, ब्रह्माले प्रजापति भएका, सबै प्राणीहरूको उत्पत्ति स्थान भएका, चन्द्रमाका तीस कलाबाहेक आरती भौं दुई कला धारण गर्ने, ~~दु~~ सबैले रुचाउने, अतिशय सुन्दर तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

लोकज्ञानगुणाचार्यो लोकाचार्यो विशारदः।
नाथस्त्राता त्रिलोकाप्यः शरणं तायी निरुत्तरः॥६॥

इन्द्रियहरूको निर्वाणात्मक ज्ञानको उपदेष्टा, चतुर्थाभिषेक दाता, निर्भय, अद्वयतत्त्ववेत्ता, सधैं अच्युत अवस्थामा रहने, स्वच्छन्दतोपदेशक, परम कामोपभोगमा पनि दोषहीन, पाँच महाभूतको एकीकर्ता, प्रज्ञामय-ज्ञानयुक्त, तीनलोकका प्राणीहरूका त्राणदातास्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥६॥

गगनाभोगसम्भोगः सर्वज्ञज्ञानसागरः।
अविद्याण्डकोशसंभेत्ता भवपञ्जरदारणः॥७॥

अद्वयप्रज्ञाको ~~भोक्ता~~ भोक्ता, महत्वपूर्ण ज्ञानरत्नाकर, संसारवासनालाई नष्ट गर्ने, भित्रको वास्तविक स्वरूप देखाउने अथवा संसारवासनाको आदि अविद्याको नाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥७॥

शमिताशेषसंक्लेशः संसारार्णवपारगः।
ज्ञानाभिषेकमुकुटः सम्यक्सम्बुद्धभूषणः॥८॥

अविद्यादि द्वादशप्रतीत्यसमुत्पादजन्य क्लेशनाशक, भवोपादानादि- संसारसागरदेखि पार भएका, चतुर्थानन्दरूप अभिषेक द्वारा स्कन्धधातु आयतन आदिको निर्वाण गर्ने, सम्यक्सम्बुद्धलाई भूषित गर्ने चतुर्थ अभिषेकरूप मुकुटले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥८॥

त्रिदुःखदुःखग(श)मनस्त्र्यन्तोऽनन्तस्त्रिमुक्तिगः।
सर्वावरणनिर्मुक्त आकाशसमतां गतः॥९॥

कायवाक्चित्त~~को~~का दुःखलाई ~~[illegible]~~, प्रज्ञोपाय द्वारा शमन गर्ने, चतुर्थस्वरूप, युगनद्धवाही, रागद्वेष र मोहबाट मुक्त, सबै आवरणबाट पनि विमुक्त, आकाशसमान व्यापक तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वक्लेशमलातीतस्त्र्यध्वानध्वगतिं गतः।
सर्वसत्त्वमहानागो गुणशेखरशेखरः॥१०॥

सबै विश्वका बिम्बको दर्शन गर्ने सबै क्लेशहरूबाट मुक्त, भूतभविष्य-
वर्तमान कालिक गतिरहित अवस्थामा पुगेका, अद्वय दर्शन द्वारा अनन्त-
क्लेशमाथि विजय गर्ने, सबै बुद्धहरूको चूडामणि समान विशुद्धस्वरूप
भगवान् तथागत बुद्ध छन्॥१०॥

सर्वोपधिविनिर्मुक्तो व्योमवर्त्मनि सुस्थितः।
महाचिन्तामणिधरः सर्वरत्नोत्तमो विभुः॥११॥ सबै प्रकारको
सबै प्राणीहरूको शून्यादर्शन पुगि जस्तो अनभिज्ञता छ त्यसतो ~~[illegible]~~ विकल्प ~~[illegible]~~
उपाधिबाट विमुक्त, त्यसैले शून्यतामा अवस्थित, समग्र इच्छित पदार्थ ~~[illegible]~~ उपलब्ध गराउने
योगबाट ~~मुक्त~~ आवस्थित, सबै प्राणीहरू~~[illegible]~~लाई अनुत्तर-
~~[illegible]~~ सद्धर्मविशुद्धाचरण गर्ने,
आनन्दित गर्ने, त्यसैले व्यापक भगवान् तथागत बुद्ध छन्॥११॥

महाकल्पतरुः स्फीतो महाभद्रघटोत्तमः।
सर्वसत्त्वार्थकृत्कर्ता हितैषी सत्त्ववत्सलः॥१२॥

लोकोत्तर पदार्थहरू उपलब्ध गराउने हुनाले कल्पवृक्ष, समृद्ध, अतिशय
भद्र, त्यसैले सबै प्राणीहरूको कल्याण गर्ने, सबैलाई सुखदिने
धर्मको दाता, सबैको सुखको कामना गर्ने, संसारलाई नै प्यारो प्रेम
गर्ने भगवान् तथागत बुद्ध छन्॥१२॥

शुभाशुभज्ञः कालज्ञः समयज्ञः समयी विभुः।
सत्त्वेन्द्रियज्ञो वेलज्ञो विमुक्तित्रयकोविदः॥१३॥

शुभर अशुभ दुवैलाई जान्ने, बोधिको अवस्थालाई जान्ने, काय-वाक्
चित्त र ज्ञानलाई जान्ने त्यसैले ~~समी~~ समयी, व्यापक, सबै-
प्राणीका इन्द्रियको वेत्ता, धर्मदानको समयवेत्ता, शून्य-लक्षण-
~~[illegible]~~ आदि मुक्तिहरूको ज्ञाता पण्डित
महामुद्रासिद्ध ~~[illegible]~~
तथागत बुद्ध छन्॥१३॥

गुणी गुणज्ञो धर्मज्ञः प्रशस्तो मङ्गलोदयः।
सर्वमङ्गलमाङ्गल्यः कीर्तिर्लक्ष्मीर्यशः शुभः॥१४॥

सत्त्वगुणसमो ~~[illegible]~~ गुणयुक्त, आफ्नो स्वरूपको वेत्ता, लोकोत्तर
धर्म महासुखको ~~[illegible]~~ आस्वादन गर्ने, सम्पूर्ण जगत्को शान्ति गर्ने,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जसबाट सबै मङ्गलहरूको उदय हुन्छ त्यस्तो, तीनआनन्दभन्दा पनि माथि चौथो सहजानन्दस्वरूप, अविनाशी प्रीतिस्वरूप कीर्तिले युक्त, सबै सम्पत्तिको धारक, विचित्र यशले युक्त, सबै प्राणीहरूको शान्तिस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१४॥

महोत्सवो महाश्वासो महानन्दो महारतिः।
सत्कारः सत्कृतिर्भूतिः प्रमोदः श्रीर्यशःपतिः ॥१५॥

अविच्छिन्न प्रीतिको उत्सवले युक्त, प्राणायामको अभ्यास द्वारा महाप्राणमा प्रतिष्ठ, अक्षयधर्मप्रीतिको प्रकाशनले महानन्दस्वरूप, सबै प्राणीहरूलाई महाप्रीति दिने, बोधिचित्त पालनाले सबै नाडीमा व्याप्त हुने, आफैले सत्कारस्वरूप भएका, अविच्छिन्न प्रीतिस्वरूप, धार्मिकको हर्ष योग भएका, प्रीति, सौभाग्य र यशका मालिक तथागत काय वाक् चित्त-भगवान् हुनुहुन्छ ॥१५॥

वरेण्यो वरदः श्रेष्ठः शरण्यः शरणोत्तमः।
महाभयारिः प्रवरो निःशेषभयनाशनः ॥१६॥

ज्ञानमूर्ति भएकाले वरेण्य, अभिप्रायपूर्ति गर्नाले वरद, शून्यता र करुणाले युक्त हुनाले श्रेष्ठ, प्राणीहरूको शरण्य, महाप्रीति दिने हुनाले शरणोत्तम, संसारवासनारूप भयको नाशक हुनाले महाभयारि, त्यसैले उत्तम, सबै प्रपञ्चगत भयको नाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१६॥

शिखी शिखण्डी जटिलो जटी मौण्डी किरीटमान्।
पञ्चाननः पञ्चशिखः पञ्चचीरकशेखरः ॥१७॥

सहज-चण्डालीले युक्त, अवधूति-स्नायुको योगिक स्वरूप हुनाले शिखण्डी, सबै धर्महरूलाई एकात्मता गर्नाले जटिल, धर्माक्षर एकभाव भएका, सबै विकल्पको मुण्डन नाश गर्ने, किरणले युक्त, पञ्चप्राणलाई नै मुख बनाएका, आलोक-आलोकाभास-आलोकउपलब्धि-प्रभास्वर-धर्मधातुले प्रयुक्त, ज्ञानधारी पञ्चपदार्थयुक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१७॥

महाव्रतधरो मौञ्जी ब्रह्मचारी व्रतोत्तमः।
महातपास्तपोनिष्ठः स्नातको गौतमोऽग्रणीः ॥१८॥

स्कन्ध-धातु-आयतन इन्द्रिय चारपदार्थहरूलाई निःस्वभाव गर्ने व्रतधारण गर्ने, बोधिचित्तलाई मञ्जआकारमा धारणगर्ने, अच्युत बोधिचित्तद्वारा ब्रह्मचारी, त्यसैले ठूलो व्रती, षट्श्वासलाई बिन्दुमा समाहित गर्ने,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

परमपुरुषद्वैतधर्मद्वयलाई सम्मुखमा गरेर, अद्वययोगरूपनदीमा स्नान गरेर, परमात्मस्वरूपले युक्त हुनाले नै गौतमं सिद्धार्थनामका, सहजानन्दमा संलग्न भगवान् तथागत हृदय॥१८॥

बुद्धोऽनादि बुद्धाग्रो बुद्धो बुद्धान्तिर्वाणमापद्यवान्।
मुक्तिर्मोक्षो विमोक्षाङ्गो विमुक्तिः शान्तताऽशिवः॥१९॥

कालपाशविनाशकर्ता भएको बुद्ध हो, त्यसको वेत्ता, परमार्थस्वरूप हुँदा काल हो। रहित परमतत्वमा गएको हो, त्यसमा अवस्थित भएर सबै विकल्पादि वायु-लाई हटाउने बुद्धज्ञ हो, चार ध्यानमा अवस्थित हुनाले बुद्ध, निर्वाण आनन्दमा अवस्थित, दुःखमा रहित, चतुर्थ अवस्थामा रहेको, ज्ञानाग्निद्वारा सम्पादित आदिलाई नष्ट गर्ने बुद्धस्वरूप, प्रकृतियोगादिबाट मुक्त भएर महायोगको पदवी देखि नै छुट्ने विमुक्त, ग्राह्यग्राहकभाव त्यागेकाले शान्त, सबै सर्वकल्याणकारक शिव तथागत हृदय॥१९॥

निर्वाणं निर्वृतिः शान्तिः श्रेयो निर्याणमन्तकः।
सुखदुःखान्तकृन्निष्ठा वैराग्यमुपधिक्षयः॥२०॥

पदार्थरूपपदार्थको भिन्नतारहित, बाह्यपदार्थको आलम्बनरहित, अद्वितीय स्वसंवेद्य महामुद्राज्ञानमा अवस्थित शान्त, त्यसैले परमकल्याण, महासुख, सबै विकल्पहरूको नाशक, दीर्घरोगको क्षय हुनाले पुनः उपायद्वारा सुखदुःखमा अद्वयभावमा; प्राकृतवैराग्यहरूदेखि अत्युत्तम महारागमा अवस्थित हुनाले भगवान्, वासना हटेकाले बुद्धि धर्मधातु ज्ञानस्वरूप भगवान् तथागत हृदय॥२०॥

अजयोऽनुपमोऽव्यक्तो निराभासो निरञ्जनः।
निष्कलः सर्वगो व्यापी सूक्ष्मो बीजमनास्रवः॥२१॥

विकल्पादिद्वारा विजय गर्न नसकिने, सबै सुखको उपमारहित, व्यक्तस्वरूप-रहित, प्रकाशमय, निर्लेप, षोडशकलादेखि अतीत, स्वप्रकाशरूप, सर्वत्र व्याप्त सूक्ष्म, मनले पनि चिन्ता गर्न नसकिने, धर्मधातु ज्ञान, प्रभास्वरद्वारा आदि भगवान् तथागत हृदय॥२१॥

(२६)

अरजो विरजो विमलो वान्तदोषो निरामयः ।
सुप्रबुद्धो विबुद्धात्मा सर्वज्ञः सर्ववित्परः ॥२२॥

रज-विराग-मलरागरहित, दक्षता विशुद्धस्वरूपयुक्त, आगन्तुकमलरहित, सबै प्रकृतिरहित, बाह्यविक्षेप व्याधिरहित, अविपरीतप्रभास्वरको वेत्ता, स्वप्नक-व्याधिको सहजरूपमा स्वरूपज्ञान ज्ञानरूपले सबै धर्मको संस्थापन गर्ने, सबै प्राणीहरूको चित्त-चरितको विद्, त्यसैले अरिहन्त उत्कृष्ट भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २२॥

विज्ञानधर्मताऽतीतो ज्ञानमद्वयरूपधृक् ।
निर्विकल्पो निराभोगस्त्र्यध्वसंबुद्धकार्यकृत् ॥२३॥

आलयविज्ञानको अतिक्रान्त गर्ने, ज्ञानस्वरूप भगवान् अथवा ज्ञान नै भगवान्, परमार्थज्ञान विकल्पले उभय-गंभीर स्वरूप द्वारा अद्वयका धारणकर्ता, दिन रात सन्ध्या आदि पनि रहित, प्रयत्न कामको उपभोगरहित, समयमा कामना चित्त निर्माण संभोग धर्मकायहरू द्वारा प्राणीहरूका लागि बुद्धत्वको अनुभव गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२३॥

अनादिनिधनो बुद्ध आदिबुद्धो निरन्वयः ।
ज्ञानैकचक्षुरमलो ज्ञानमूर्तिस्तथागतः ॥२४॥

सबै पदार्थको धर्मधातुका ज्ञानद्वारा उत्पत्ति निरोध रहित भएका, ग्राह्यग्राहक समानरूपमा वेत्ता, संबोधिलक्षण बुद्धस्वरूप आदिबुद्ध, अद्वयज्ञान नै अद्वितीय लक्षण धर्मको सँग सम्बन्धित छ, ज्ञानचक्षु भएका, शून्यतामूर्ति, कर्मादि शुद्ध प्रज्ञात बुद्धको वेत्ता तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥२४॥

वागीश्वरो महावादी वादिराड् वादिपुङ्गवः ।
वदतां वरो वरिष्ठो वादिसिंहोऽपराजितः ॥२५॥

अनाहत ध्वनिको उल्लास द्वारा वाणीलाई वशमा गर्ने, वादीहरूको पनि विजयी, दिव्यमुद्रा प्रदर्शन गर्नाले वादीहरूका राजा, अद्वय ज्ञानका वादी, सर्वधर्मको बोधका वक्ता, सहजबुद्धस्वअनुभवरूपले गर्दा वरिष्ठ, सहजज्ञानवादीको प्रकाशन द्वारा विपक्षीकालागि वादीसिंह, विकल्पले जित्न नसक्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२५॥

समन्तदर्शी प्रामोद्यस्तेजोमाली सुदर्शनः ।
श्रीवत्सः सुप्रभो दीप्तिर्भाभासुरकरद्युतिः ॥२६॥

सबैतिरबाट हेर्ने, महासुखको चाहनाद्वारा परमआनन्दको लाभगर्ने, सहजसुखको साक्षात्कारी, तथागत लक्षण-ज्योतिहरूको माला लगाउने, अनन्त लोकहरूको वृद्धिमा भासित योगयुक्त, सहजज्ञानस्वरूपात्मक, विषयमा परिवर्तन गर्ने तथागत भगवान् गर्ने, समग्रको चाहनालाई विषयमा परिवर्तन गर्ने तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥२६॥

महाभिषग्वरः श्रेष्ठः शल्यहर्ता निरुत्तरः ।
अशेषभैषज्यतरुः क्लेशव्याधिमहारिपुः ॥२७॥

यथार्थ उपदेशद्वार संसाररूपी व्याधिको नाशक, अरुलाई परिरक्षा सबै विकल्पवायुको शल्यक्रिया गर्ने, सुखमा लगाईदिने हुनाले श्रेष्ठ, सबै जगतको अनुग्रह गर्ने, अनास्रवसुखस्वरूप हुनाले निरुत्तर, रागविरागादिलक्षण क्लेशव्याधीहरूको महान् शत्रु = अपहर्ता भगवान् हुनुहुन्छ ॥२७॥

त्रैलोक्यतिलकः कान्तः श्रीमान् नक्षत्रमण्डलः ।
दशदिग्व्योमपर्यन्तो धर्मध्वजमहोच्छ्रयः ॥२८॥

तीनैलोकमा अलंकारस्वरूप, अतिशयसुन्दर, अद्वैतस्वरूप परमार्थसिद्धि युक्त, आकाशमा नक्षत्रजस्तो प्रकाशित हुने, दशौदिशामा प्रकाशरूप स्फुटीभावयुक्त = परमार्थ बिन्दुस्वरूप र ब्रह्मस्थान स्वरूप तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥२८॥

जगच्छत्रैकविपुलो मैत्रीकरुणमण्डलः ।
पद्मनृत्येश्वरः श्रीमान् रत्नच्छत्रो महाविभुः ॥२९॥

सकलक्लेशतापको आवरण गर्नाले विस्तृत छातारूप, ज्योतिस्वभावले गर्दा मैत्रीस्वरूप, बोधिचित्तरूपले करुणामय = ती दुवैको सारले संयुक्त, अनास्रवसुखबोधिस्वरूप = वज्रपद्मको उल्लासयुक्त, रत्नसँले श्रीमान्, समग्रसंसाररूप तापको शीतलता प्रदान गर्ने हुनाले रत्नछत्रस्वरूप, सबै पदार्थरूप हुनाले व्यापक तथागत हुनुहुन्छ ॥२९॥

सर्वबुद्धमहाराजः सर्वबुद्धात्मभावधृक्।
सर्वबुद्धमहायोगः सर्वबुद्धैकशासनः ॥३०॥

वैरोचन आदि सबै बुद्धहरूको राजा - वज्रसत्त्व, सर्वधर्मशून्यतात्मक भाव = सद्रूपको धारण गर्ने, परम बुद्धत्वको समाधिरूप, एकरस-धातु, आसन तन आदिको एकत्वेन शासन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३०॥

वज्ररत्नाभिषेकश्रीः सर्वरत्नाधिपेश्वरः।
सर्वलोकेश्वरपतिः सर्ववज्रधराधिपः ॥३१॥ बुद्धबोधिसत्त्व-महाज्ञान-रत्नाभिषेकरूप भगवान्, बुद्धहरूको ईश्वर बुद्धरूपमा ~~...~~ स्थित, हरूको ईश्वररूप वज्रसत्त्व = ३ हीने पतिरूपमा अधिपति अर्थात् काय आदि बिन्दुहरूको धारणकर्ता हरूको अधिपति अर्थात् तथागत हुनुहुन्छ ॥३१॥ शून्यता करुणा अभिन्न चतुर्विध-बिन्दुरूप

सर्वबुद्धमहाचित्तः सर्वबुद्धमनोगतिः।
सर्वबुद्धमहाकायः सर्वबुद्धसरस्वती ॥३२॥ सबै बुद्धहरूको अभिन्न-चित्तरूपमा स्थित, सबै बुद्धहरूमा अप्रतिघचित्तरूपमा स्थित, सबै धर्ममा व्यापक, बुद्धहरूमा अवस्थित, ज्ञानकायरूपले सबै धर्ममा अभिन्न वाग्रूपमा रहने चित्तमा अवस्थित, सबै बुद्धहरूको समग्र त्रिकायाधारमा अभिन्न सर्वबुद्धहरूको तथागत हुनुहुन्छ ॥३२॥ भगवान् तथागत

वज्रसूर्यमहालोको वज्रेन्दुविमलप्रभः।
विरागादिमहारागो विश्ववर्णोज्ज्वलप्रभः ॥३३॥ ज्ञानरूपी चन्द्रको ज्ञानमण्डलको महान् प्रकाशक, अर्थात् अद्वयचित्त, वैराग्यको आदि महाराग तीनै लोकलाई प्रकाशन गर्ने प्रभायुक्त, सकल विकल्पनाशक प्रभायुक्त भगवान् रूप, नानाविध वर्णहरूको तथागत हुनुहुन्छ ॥३३॥

सम्बुद्धवज्रपर्यङ्को बुद्धसंगीतिधर्मधृक्।
बुद्धपद्मोद्भवः श्रीमान् सर्वज्ञज्ञानकोषधृक् ॥३४॥ श्रीमान् अनाहत ध्वनियुक्त, प्रबुद्ध कुलिशाग्र-आसनरूप, उद्भवरूप, निर्विकल्पकज्ञानले बुद्ध सर्वज्ञान-सर्वधर्मको धारण गर्ने श्रीमान्, सर्वकालमा तथागत हुनुहुन्छ ॥३४॥ गर्ने भगवान् तथागत

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri
Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विश्वमायाधरो राजा बुद्धविद्याधरो महान् ।
वज्रतीक्ष्णो महाखड्गो विशुद्धः परमाक्षरः ॥ ३५॥

परममायोपमायोगरूप विश्वमायाको धारण कर्ता, ज्ञान~~रूप~~ज्योति-रूपले हुनाले राजा, चतुर्बिन्दु लक्षण धारण गर्ने, त्यसैले महान्, सबै धर्मको सहजज्ञानरूप, विकल्पको छेदक, प्रज्ञाकाररूप, विशुद्धरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३५॥

दुःखच्छेदमहायानो वज्रधर्ममहायुधः ।
जिनजिग् वज्रगाम्भीर्यो वज्रबुद्धिर्यथार्थवित् ॥ ३६॥

दुःखलाई काट्ने मार्गसत्यरूप, ज्ञानधर्मरूप आयुधयुक्त, अक्षोभ्यआदिलाई बोधगराउने, सम्यक् ज्ञानको ग्राह्यादि विकल्प-रहितरूप ज्ञानस्वभावयुक्त, वज्रमार्गबाट अच्युत हुनाले वज्र-बुद्धि, यथार्थज्ञानको वेत्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३६॥

सर्वपारमितापूरी सर्वभूमिविभूषणः ।
विशुद्धधर्मनैरात्म्यः सम्यग्ज्ञानेन्दुसत्प्रभः ॥ ३७॥

पहिला ज्ञानसंभार बताइयो, अब यहाँ पुण्यसंभारको वर्णन गरिँदै छ। दानादिपारमिताको पूरण गर्ने, भूमिमण्डलको विभूषण, निष्प्रपञ्च-विलक्षण नैरात्म्य धर्मतारूपबाट उत्पन्न सहजानन्द चन्द्रको महा-प्रकाशस्वरूपले युक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३७॥

मायाजालमहोद्योगः सर्वतन्त्राधिपः परः ।
अशेषवज्रपर्यङ्को निःशेषज्ञानकायधृक् ॥ ३८॥

सूर्यचन्द्ररूप जो लोकमा महाप्रभुको स्फुरणयुक्त, योग आदि महा-तन्त्रका प्रतिपादक महान् ~~[illegible]~~ भगवान्, समाधिरूप पर्यङ्कमा अवस्थित, अशेष बुद्धहरूको ज्ञानकायरूप अद्वय-स्वरूपको धारण गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३८॥

समन्तभद्रः सुमतिः क्षितिगर्भो जगद्धृतिः ।
सर्वबुद्धमहागर्भो विश्वनिर्माणचक्रधृक् ॥ ३९॥

सर्वोत्तमबाट ~~[illegible]~~ सहजानन्दज्ञानयुक्त, शून्यताका बुद्धियुक्त, सहजानन्दबिन्दुस्वरूप, समग्र जगत्का धारक, सहज बोधिचित्त-वज्रस्वरूप, विश्वनिर्माणरूप चक्रको धारण कर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ ३९॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(३३)

सर्वभावस्वभावाग्र्यः सर्वभावस्वभावधृक ।
अनुत्पादधर्मा विश्वार्थः सर्वधर्मस्वभावधृक ॥४०॥

अव्यय हुँदै तथागत ज्ञानकाय स्वरूप सबै पदार्थहरूको निराकारभावको धारक, निःस्वभावधर्मयुक्त, संसारकै लागि प्रकाश, सकलधर्मको वास्तविकस्वरूप धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४०॥

एकक्षणमहाप्राज्ञः सर्वधर्मावबोधधृक ।
सर्वधर्माभिसमयो भूतान्तमुनिरग्रधीः ॥४१॥

अद्वितीय क्षण बुद्ध्यातीत अनुत्पत्तिलक्षणयुक्त महाप्राज्ञ, सबै प्राणीहरूको अवबोध प्रकाशकस्वरूपको धारणकर्ता, सम्पूर्णधर्मगुणहरू साक्षात्कारकर्ता, सत्य तथताको यथार्थवेत्ता, वज्राग्रबुद्धिको बोधयुक्त तथागत भगवान् हुनुहुन्छ ॥४१॥

स्तिमितः सुप्रसन्नात्मा सम्यक्संबुद्धबोधिधृक ।
प्रत्यक्षः सर्वबुद्धानां ज्ञानार्चिः सुप्रभास्वरः ॥४२॥

सहजानन्द प्रभाव धारण, समाधिको प्रकर्ष द्वारा राम्रो प्रसन्न आत्मस्वरूप, वज्रधरोत्तरगत बोधिचित्त रूप बुद्धज्ञानको धारक, तीनलोकमा अवस्थित सहजसंवेद्य ज्ञानरूप स्वरूपले प्रत्यक्षकर्ता, प्रकृति प्रभास्वर निर्मल ज्ञान द्वारा अनन्तानन्त बुद्धक्षेत्रको प्रकाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ।

इति प्रत्यवेक्षण ज्ञानगाथा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

समताज्ञान (३४)

अब यहाँ रत्नसंभवद्वारा समताज्ञाननामले त्यसै पूर्वोक्त सहजज्ञानको नै प्रकाश पारिन्छ निम्न श्लोकरूपमा –

इष्टार्थसाधकः परः सर्वोपायविशोधकः।
सर्वसत्त्वोत्तमो नाथ सर्वसत्त्वप्रमोचकः ॥१॥

सबैप्रकारका आशाहरूका परिपूरक एवं इष्टार्थपदार्थको निष्पादक वज्रधर अच्युत-बिन्दु देखी पर रहने, सबै सांसारिक वासनाका हर्ता, ज्ञानकायरूप, अनाथ-व्यक्तिहरूलाई महाशून्यरूप पद्मको प्रकाशद्वारा सबै प्राणीका मोचक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

क्लेशसंग्रामशूरैकः अज्ञानरिपुदर्पहा।
धीशृङ्गारधरः श्रीमान् वीरबीभत्सरूपधृक् ॥२॥

सबै प्राणीहरूका क्लेशहरूको सम्यग्ज्ञानशस्त्रद्वारा दमन गर्ने, त्यसैले अद्वितीय वीर, अविद्यारूपी शत्रुको बाह्य विक्षेपरूपदर्प=घमण्डहरू भङ्ग गर्ने, क्लेशरूप क्लेशरहित, धर्मरूपी शृङ्गारका धारणकर्ता, लौकिक-अलौकिक सम्पत्तिरूपमा, उपाय=करुणारसरूपमा र प्रज्ञा(शा)रूप, शून्यताको बीभत्सरसको प्रतीक भएकोले ती दुबैको धारक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

बाहुदण्डशतोत्क्षेपपदनिक्षेपनर्तनः।
श्रीमच्छतभुजाभोगगगनाभोगनर्तनः ॥३॥

प्राण र अपानवायुको वाम र दक्षिण नासापुटद्वारा आउने जाने हुनाले छोटे जोड धन् तिनको आकर्षणद्वारा कुम्भकमा प्रवेश गराएर महाशून्यमा लय गराएर त्यसै आनन्दमा नृत्य गर्ने, ज्ञानकायको विस्तार, सबै पदार्थलाई शून्यतास्वभावमा बोध गर्नाले व्यापक एवं महाशून्यमा नृत्य गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

एकपादतलाक्रान्तमहीमण्डतले स्थितः।
ब्रह्माण्डशिखराक्रान्तपादाङ्गुष्ठनखे स्थितः ॥४॥

अद्वितीयरूपले स्थित हुने, नाभिमण्डलतल वज्रमणिशिखरमा स्थिर बोधिचित्तस्वरूप, ब्रह्मरन्ध्रमा वज्रसम्बन्धित बोधिचित्त अद्वययोगद्वारा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

एकोऽद्वयधर्मार्थः परमार्थोऽविनश्वरः।
नानाविशालरूपार्थश्चित्तविज्ञानसंततिः ॥५॥

परमार्थरूपमा भेदरहित, मध्यमामा प्रविष्ट, सबै प्रकारको संकल्परहित, ध्यानबिन्दुरूप, आयतनविस्तारमा पर प्रकृति विज्ञानादिरूप सबै धर्मस्वरूप, चित्ताचित्त करुणासन्तानरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

अहोभमावार्थरतिः शून्यतारतिग्रस्तीः।
भवरागाद्यतीतश्च भवत्रयमहारतिः॥ ६॥

~~अहोभ~~ समग्रपदार्थहरूमा सहजरूपमा ~~~~ प्रेम गर्ने, सर्वधर्मस्वभाव-तथताको ज्ञानले युक्त, दुवैको अन्तिम अवस्थामा स्थित, राग विराग मध्य-रागरूप प्रकृतिदेखि विराग रहने, कायवाक्चित्तलाई एकीकरण गर्ने र शून्यरूपमा रहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥ ६॥

शुद्धः शुभ्राम्बुधवलः शारदचन्द्रांशुशुभ्रभः।
बालार्कमण्डलच्छायो महारागनखप्रभः॥ ७॥

अविद्यारूपमलरहित हुनाले शुद्ध, शरद्ऋतुको श्वेत आकाश झैं विशुद्ध स्वभावयुक्त, समग्रवासनारहित हुनाले नै अतिशय स्वच्छ प्रकाशमय, प्राण र अपानको मिलनद्वारा जसको चित्त बालसूर्यमण्डलजस्तो भएका, महासुखद्वारा समग्रशरीरमा सुखव्यापक भएका भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥ ७॥

इन्द्रनीलाग्रसच्चीरो महानीलकचाग्रधृक्।
महामणिमयूखश्रीर्बुद्धनिर्वाणभूषणः॥ ८॥

सुविशुद्ध नीलमणिजस्तो बोधिचित्तावस्थामा स्थित, = त्यसको अग्रभाग-जस्तो ज्योति भएका, अद्वय चित्तवज्रहरूलाई सर्वाङ्गमा व्याप्त गराएर हृदयवायुको निरोधद्वारा नीलस्वरूपलाई सहस्रारमा धारण गर्ने, महामणिको प्रभाजस्तो महासुखरूप किरणहरू ~~~~ जस्तो आनन्दमा निमग्न, सर्वधर्मसुखमय बुद्धरूपता स्फुरणद्वारा अलंकृत भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥ ८॥

लोकधातुशताकर्षी ऋद्धिपादमहाक्रमः।
महास्मृतिधरस्तत्त्वश्चतुःस्मृतिसमाधिराट्॥ ९॥

अनन्तलोकधातुहरूलाई कृपा गर्ने, ज्ञानको प्रकाशद्वारा सबै पदार्थहरूले परिपूर्ण, शून्यतामा निमग्न भएको हुनाले स्मृतिशील, भावाभावरूप-तत्त्वले पूर्ण, चारप्रकारको वन्द्य समाधिमा युक्त रहने तथागत हुनुहुन्छ॥ ९॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

बोध्यङ्गकुसुमामोदस्तथागतकुलोदधिः ।
अष्टाङ्गमार्गनयवित् सम्यक्सँबुद्धमार्गवित् ॥१०॥

वैरोचनादिबाट तथागतहरुको महाकुलद्वारा सप्तबोधिरूप ~~स~~ सप्त-
सिन्धु महाकुलको उल्लासले युक्त, दशभूमि अवस्था प्राप्तगरिसकेको-
ढंगले तथागत, सबै अवस्थामा प्राणीहरुको हितमा निमग्न,
आठवटा प्राणप्रवाहमण्डल छन्_ तीद्वारा मध्यमामा प्रवेशगर्ने
मार्गको ज्ञाता, स्वयंभू, ज्ञानी एवं धर्मधातुको ज्ञाता भगवान्
तथागत हुनुहुन्छ ॥१०॥

सर्वसत्त्वमहासङ्गो निःसङ्गो गगनोपमः ।
सर्वसत्त्वमनोजातः सर्वसत्त्वमनोजवः ॥११॥

धर्मकायबाट अभिन्न निर्माणकायद्वारा सबै प्राणीहरुको लागि
पदार्थको निर्माण गरिदिने, शून्यता स्वभावयुक्त, विकल्परहित अव-
स्थायुक्त, सबै प्राणीहरुको मनमा स्थित, वज्रधर आदिप्रति-
भासयुक्त भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥११॥

सर्वसत्त्वेन्द्रियार्थज्ञः सर्वसत्त्वमनोहरः ।
पञ्चस्कन्धार्थतत्त्वज्ञः पञ्चस्कन्धविशुद्धिधृक् ॥१२॥

प्राणीहरुको इन्द्रियको विषयहरुलाई समाधिद्वारा जान्ने, प्राणीहरुको
विकल्पचित्तहरुलाई निःस्वभावस्वरूप गर्ने, पारमा विज्ञानवज्रद्वारा
~~स~~ तथतामा प्रवेशगर्ने-गराउने, पञ्चस्कन्धका अर्थको विशुद्धि-
ताको धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१२॥

सर्वनिर्याणकोटिस्थः सर्वनिर्याणकोविदः ।
सर्वनिर्याणमार्गस्थः सर्वनिर्याणदेशकः ॥१३॥

युगनद्ध समाधिमा स्थित, अवाच्य नैरात्म्यकुलको वेत्ता, करुणाका
बलले श्रावकआदिका मार्गमा अवस्थित, महाकुलकायधर्मद्वारा
धर्मधातुको प्रकाशक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१३॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्वादशाङ्गभवोत्तारो द्वादशाकारशुद्धधृक् ।
चतुःसत्यनयाकारः अष्टज्ञानावबोधधृक् ॥१४॥

अविद्यादि द्वादशाङ्ग निरोध द्वारा महाशून्य रूपमा अवस्थित, ग्राह्यग्राहक आकारादि द्वादश आयतनको धारण कर्ता, चारसत्य ~~रूप~~ आर्यसत्याकार-रूप, विशिष्टादि चार, निःस्वभावादि चार महारतिरूप ज्ञानको बोध-लाई धारण गर्ने भगवान् तथागत बुद्ध छ ॥१४॥

द्वादशाकारसत्यार्थः षोडशाकार तत्त्ववित् ।
विंशत्याकारसंबोधिः विबुद्धः सर्ववित् परः ॥१५॥

१२ वटा जन्महरू, उत्पत्ति संवृति परमार्थका भेदले युक्त सत्‌को वेत्ता, वीर्यनिरोध द्वारा १६ वटा कला युक्त आनन्द तत्त्वको वेत्ता, पञ्चस्कन्ध - पञ्चधातु - पञ्चेन्द्रिय - पञ्चायतनको विशुद्ध २० आकारको ज्ञाता, ~~अविद्याका~~ अविद्याको निरोधक, बुद्धमय ज्ञानगम्यको वेत्ता भगवान् तथागत बुद्ध छ ॥१५॥

अमेय बुद्धनिर्माणकायकोटिविभावकः ।
सर्वक्षणाभिसमयः सर्वचित्तक्षणार्थवित् ॥१६॥

अनन्त बुद्ध = प्राणीहरूको निर्माणकायलाई अनन्त श्वाससमूहलाई ~~श्वाससमूहलाई~~ महाशून्यमा परिवर्तन गर्ने, प्रत्येक श्वासमा महाशून्यको बोध गराउने, सबै प्राणीहरूको चित्तक्षणलाई महाशून्यको रूपमा जान्ने भगवान् तथागत बुद्ध छ ॥१६॥

नानायाननयोपायजगदर्थविभावकः ।
यानत्रितयनिर्यात एकयानफले स्थितः ॥१७॥

चारअङ्ग एवं षडङ्ग बिन्दु योगले जगत्‌लाई महाशून्यमा लैजाने, कामनाक चित्तलाई अगाडि लैजाने, एकमात्र अद्वितीय ज्ञानकायनाथ तथागत बुद्ध छ ॥१७॥ यानको फल 'हं' कारमा अवस्थित

क्लेशधातुविशुद्धात्मा कर्मधातुक्षयङ्करः ।
ओघोदधिसमुत्तीर्णो योगकान्तारनिःसृतः ॥१८॥

पापपुण्यविकल्परहितहुनाले अविद्यानाश द्वारा क्लेशधातुबाट मुक्त भएका, ज्ञानमा पारङ्गत भएका, कर्मधातुबाट मुक्त भएका, सबै प्रकृतिको निरोध द्वारा समग्र विकल्पको भक्षण गर्नाले योगरूपी दुर्गम मार्गबाट बाहिर निस्केका भगवान् तथागत बुद्ध छ ॥१८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्लेशोपक्लेशा संक्लेशानु प्रहीणसवासनः ।
प्रतोपायमहाकरुणा - अमोघजगदर्थकृत ॥ १९ ॥

अविद्या आदिद्वारा जन्य क्लेश उपक्लेशआदि को हननद्वारा उत्तम प्रविवासनामा अवस्थित, षडङ्गयोग[जन्य] महामुद्राको उपलब्धिद्वारा प्रज्ञाको उदय, सबको अद्वयस्वरूप महाकरुणाद्वारा जगत्‌को सदा निर्विघ्न कल्याणमा निमग्न भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ १९ ॥

सर्वसंज्ञाप्रहीणार्थो विज्ञानार्थो निरोधधृक् ।
सर्वसत्वमनोविषयः सर्वसत्वमनोगतिः ॥ २० ॥

समापत्त्यादिसंज्ञा रहित, आभ्यन्तर एवं बाह्य पदार्थ रहित, मोक्षको सम्पादक, सबै प्राणीहरूको मनमा अविकल्पयोगयुक्त, सत्वहरूका- ~~[struck]~~ मनका गतिस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २० ॥

सर्वसत्वमनोऽन्तस्थः तच्चित्तसमतां गतः ।
सर्वसत्वमनोह्लादी सर्वसत्वमनोरतिः ॥ २१ ॥

प्राणीहरूका चित्तमा प्राणीहरूको [मनमा] स्वभावरूपले ज्योतिर्मयमण्डल रहने, प्राणीहरूका चित्तमा तथताका रूपमा रहने, विपर्यासरहित महासुखको उदयले सबैमा ~~रहने~~ आह्लादजनक, अनास्रवसुखस्वरूपले रहने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २१ ॥

सिद्धान्तो विभ्रमापेतः सर्वभ्रान्तिविवर्जितः ।
निःसंदिग्धमतिस्त्र्यर्थः सर्वार्थस्त्रिगुणात्मकः ॥ २२ ॥

सदसत्-पक्षरहित सिद्धान्तनिष्ठ, पुद्गलादिभ्रमरहित, त्रि-स्वभावरहित, उचित तत्त्वोपदेशकर्ता, सर्वप्रभाभासात्मक प्रज्ञास्वरूप, सबै पदार्थरूप, त्रैवाण सत्वरजतमोगुणस्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २२ ॥

पञ्चस्कन्धार्थस्त्रिकालः सर्वक्षणविभावकः ।
एकक्षणाभिसम्बुद्धः सर्वबुद्धस्वभावधृक् ॥ २३ ॥

पञ्चस्कन्धको प्रयोजन शुद्धस्वरूप, नित्यस्वरूप, सबै विकल्प महा- इच्छाहरूलाई महासुखमा परिवर्तन गर्ने, चतुर्थक्षणमा समन्तभद्रको वेत्ता, त्यसैले सद्भाववाला भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥ २३ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनङ्गकायः कायाग्र्यः कायकोटिविभावकः ।
अशेषरूपसन्दर्शी रत्नकेतुर्महामणिः ॥ २४ ॥

व्याख्या - अनङ्गवपुविशिष्ट, रहितैं पुरुषको जन्मकर्ता, महापुरुषद्वारा अनन्त शरीर निर्माणकर्ता, त्यसैले समस्तहरूको अभिप्राय अनुसार अशेषरूपको द्रष्टा, सबै प्राणीको ध्यान गर्नाले रत्नकेतुः, महामणिमा स्थित भगवान् ~~[illegible]~~ दयासागर हुनुहुन्छ ॥ २४ ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृत्यानुष्ठानज्ञानम्

अब आवरणसंस्कारकल्पहरुलाई अमोघसिद्धि ~~[illegible]~~ स्वरूपद्वारा रहित परम अक्षर ज्ञानको वर्णन गरिन्छ —

सर्वसंबुद्धबोध्यग्रो बुद्धबोधिरनुत्तरः ।
अनक्षरो मन्त्रयोनिर्महामन्त्रकुलत्रयः ॥१॥

तीनमार्गमा रहेका बुद्धहरुले साक्षात्कार योग्य - मंजुश्री ज्ञानकायस्वरूप, कायवाक्चित्तस्वरूपावबोधस्वरूप भएकाले अद्वयश्री, चतुर्थ ~~[illegible]~~ अभि-सम्बोधिस्वरूप, धर्मधातुप्रमाण अक्षरस्वरूप, सहज ज्ञानद्वारा मन्त्र-हरूको लौकिकपदार्थहरूको उत्पत्तिको कारण, प्राणायामद्वारा संवेद्य कुलत्रयः = कायवाक्चित्त~~[illegible]~~तानन्द ~~[illegible]~~ विरमानन्द स्वरूप भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥१॥

सर्वमन्त्रार्थजनको महाबिन्दुरनक्षरः ।
पञ्चाक्षरो महाशून्यो बिन्दुशून्यः षडक्षरः ॥२॥

लौकिक अलौकिक मन्त्ररूप महामुद्रार्थको जनक, अकचटतपयशक्ष ओं हकाररूपले महाशून्यताहकाररूपमा बिन्दुरूपले रहेका भगवान्, परमार्थस्वरूप युक्त - परमार्थप्रज्ञाज्ञानले वज्रसत्त्व हो, महाशून्य अनाहत-बिन्दुमध्यतल 'हाँ' वर्णमेक अन्त्यार्ध 'हाँ' वर्णमा पनि षष्ठ बिन्दु-शून्य षडक्षर धर्मोदयास्वरूप, स्वरसमूहले पञ्चाक्षर महाशून्य ~~हो~~ भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥२॥

सर्वाकारो निराकारः षोडशार्धार्धबिन्दुधृक् ।
अकलः कल्पनातीतश्चतुर्थध्यानकोटिधृक् ॥३॥

निराकारको हेतुले सर्वाकार हो, कल्पनारहित अशून्य प्रत्यक्ष निराकार हो, सर्वाकारनिराकारद्वारा समुत्पन्न महाप्रज्ञाज्ञानरूप, अकल = ~~सहज~~ ~~स्वभावयुक्त~~ द्वैतरूप ~~[illegible]~~रूप कलारहित, कल्पनातीतः = सहज-स्वभावयुक्त, आनन्दप्रवेशध्यान प्रथम, परमानन्दप्रवेशध्यान द्वितीय, विरमानन्दप्रवेशध्यान तृतीय, सहजानन्दप्रवेशध्यान चतुर्थ हो । यसको प्रवेशपूर्णताको धारणकर्ता भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥३॥

सर्वध्यानकलाभिज्ञः समाधिकुलगोत्रवित् ।
समाधिकायः कायाग्र्यः सर्वसंभोगकायराट् ॥४॥

पञ्चविध ध्यानकलावेत्ता, समाधिसमूह सामर्थ्यविद्, धर्मकायस्वरूप, संभोगकायद्वारा समभावमा अवस्थित हुने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ ॥४॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

निर्माणकायः कायाग्र्यो बुद्धनिर्माणवंशकः।
दशदिग्विश्वनिर्माणो यथावज्जगदर्थकृत्॥५॥

नानाविध बाह्य प्रकृतियुक्त निर्माणकायनै सबै ~~कायहरु~~ कायहरुमध्ये अग्रस्थानमा स्थित, सबै पदार्थ सहित त्रिकुल पञ्चकुल आदि वंशको प्रकाशन तथा पालन गर्ने, दशै दिशामा विश्वको निर्माण ~~~~ एवं रक्षण गर्ने, यथार्थरूपमा आफ्नो ज्ञानरूप जगत्को प्रकाशन गर्ने भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥५॥

देवातिदेवो देवेन्द्रः सुरेन्द्रो दानवाधिपः।
अमरेन्द्रः सुरगुरुः प्रमथः प्रमथेश्वरः॥६॥

महारागात्मक चर्यात्मकरूपद्वारा ब्रह्मात्मक देवातिदेव, चित्तवज्ररूपले विष्णुस्वभाव युक्त देवेन्द्र, कलिरूपले स्थित सुरेन्द्र, अनुपम अद्वय धर्मलाभद्वारा रुद्रस्वभावयुक्त दानवाधिप, त्रैलोक्यमा ऐरावतको जस्तो गति हुनाले अमरेन्द्र, निःस्वभाव सर्वधर्मप्रकाशक हुनाले बृहस्पतिसदृश, पञ्चस्कन्धसमूहरूपी विकल्प विदारण गर्ने हुनाले प्रमथ, कायवाक्चित्त मुक्तिरूप स्वभाव हुनाले प्रमथेश्वर भगवान् तथागत हुनुहुन्छ।

उत्तीर्णभवकान्तार एकः शास्ता जगद्गुरुः।
प्रख्यातदशदिग्लोको धर्मदानपतिर्महान्॥७॥

दुःखीहरूलाई सुखदायी प्राणीहरूलाई सम्यक् ज्ञान प्रवर्तक, अद्वितीय गरी शासन गर्ने, प्रज्ञोपदेशामृतद्वारा सुखेन विहारी जगद्गुरु, पुण्यसंभार आदिद्वारा लोकमा प्रसिद्ध हुनेको निःसत्त्व आदिमा संभोगकाय आदिको प्रतिभासन गर्ने, स्थिर एवं धर्मलाभ कायरूपले व्यापक भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥७॥

मैत्रीसन्नाहसन्नद्धः करुणावर्मवर्मितः।
प्रज्ञाखड्गधनुर्बाणः क्लेशाज्ञानरणञ्जहः॥८॥

सद्भावना-रूप मैत्री द्वारा आच्छादित चित्तविक्षेप रहित, करुणारूपरक्षक द्वारा रक्षित, महाप्रज्ञानै खड्ग, त्यहीनै लिङ्गरूप, धनु= नाद, बाण= बिन्दुरूप अद्वैतस्वरूप, वासनानाशद्वारा महारागसमाधिमा स्थित भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥८॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मारारिर्मारजिद्धीरश्चतुर्मारभयान्तकृत् ।
सर्वमारचमूजेता सम्बुद्धो लोकनायकः ॥ ९॥

प्रमादपर रहने ~~...~~ क्लान्तकायवाक्चित्तरोगस्वरूप, वज्रसत्वेन प्राण-
शीतोष्णी(?) रहने ले वीर, चार अवस्थालाई मैत्र्यादिस्वभावले जितेका
प्रकृतिनिर्मल स्वाभिषेक(?)स्वरूपले अवस्थित, बलमण्डलको अधि-
पति भगवान् बुद्ध, भवाग्रतृष्णा मर्दित(?) तथागत हुनुहुन्छ ॥ ९॥

वन्द्यः पूज्योऽभिवाद्यश्च माननीयश्च नित्यशः ।
अर्चनीयतमो मान्यो नमस्यः परमो गुरुः ॥ १०॥

सर्वसिद्धान्तपार भएकाले पूज्य
समग्रमलक्षीण हुनाले वन्द्य, बोधिप्रधानकर्तृस्वरूपले
सद्धर्मको भावना गर्नाले अभिवाद्य, सद्बुद्धिस्वरूप-
माननीय, मातृस्वरूपले बुद्धको बोध गराउने, सर्वतथागतहरूको हृदयमा विहार गर्ने हुनाले
हुनाले नमनयोग्य, सर्वतथागत हुनुहुन्छ ॥ १०॥
परमगुरु तथागत भगवान्

त्रैलोक्यैकक्रमगतिर्व्योमपर्यन्तविक्रमः ।
त्रैविद्यः श्रोत्रियः पूतः षडभिज्ञः षडनुस्मृतिः ॥ ११॥

सहजस्वरूपले आकाशपर्यन्त
अद्वितीयसहजानन्द अनुभवयुक्त, महामुद्राभिषेक(?)साधक
पराक्रम क्रीडायुक्त, कामावचर रूपावचर परमबुद्धको विशुद्ध,
विद्यावान्, ~~...~~ बुद्धत्वमात्रपनि(?) ग्राह्यग्राहक एकत्वपूर्वक
चतुर्थस्वरूपले निरुपद्रवस्वरूप पवित्र, तथा दानादि पारमिता
अनुस्मरणी(?), षडक्रमभावनामा(?) प्रविष्ट हुनुहुन्छ ॥ ११
स्मरणसम्पन्न(?) शील तथागत भगवान्

बोधिसत्त्वो महासत्त्वो लोकातीतो महर्द्धिकः ।
प्रज्ञापारमितानिष्ठः प्रज्ञातत्त्वत्वमागतः ॥ १२॥

सर्वधर्मलाई अनात्मस्वरूपले महायानमा श्रेष्ठको हुनाले
प्राणीहरूको कल्याण गर्ने,
बोधिसत्त्व, अपरिमितबुद्धिद्वारा प्राणीहरूको उद्धार गर्ने महा-
लोकसंकल्परहित हुनाले लोकातीत, सबैको आश्चर्य हुने ज्ञानमार्गमा(?),
प्रभावयुक्त, शीतलकिरणद्वारा प्राप्त गर्ने तथागत भगवान्
महामुद्रास्वरूपलाई
हुनुहुन्छ ॥ १२॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आत्मवित्-परवित्सर्वः सर्वीयो ह्यग्रपुद्गलः।
सर्वोपमामतिक्रान्तो ज्ञेयो ज्ञानाधिपः परः॥१३॥

सर्व प्रपञ्चलाई अतिक्रमण गरेर ~~सर्व~~ आकाशवत् भएका, आफू र अर्को दुवैको बोध गर्ने, समग्र भाव पदार्थको स्वभावको ज्ञाता, भाव र अभाव दुवैको अद्वैत स्वरूपको बोध गर्ने, महासुखात्मक ज्ञानकायस्वरूप, अनुपमस्वधर्मकायस्वरूप हुनाले सबै उपमाबाट पर रहने, सद्भाव भएकोले प्रत्येकनिरोधद्वारा ज्ञेय, गुरुपूर्वक ग्रहण गर्नाले ज्ञानाधिप = ज्ञानको आश्रय, त्यसैले उत्कृष्ट भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥१३॥

धर्मदानपतिः श्रेष्ठश्चतुर्मुद्रार्थदेशकः।
पर्युपास्ततमो जगतां निर्याणत्रययायिनाम॥१४॥

अविपरीतधर्मको दान गर्ने, त्यसमा पनि उत्कृष्ट, कर्ममुद्रा-महामुद्रा-ज्ञानमुद्रा-समयमुद्रार्थहरूको उपदेशक, त्यसैले भूचर खेचर महायानसिद्धि चाहने व्यक्तिहरूले उपासना गर्न योग्य भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥१४॥

परमार्थविशुद्धश्रीस्त्रैलोक्यसुभगो महान्।
सर्वसम्पत्करः श्रीमान् मञ्जुश्रीः श्रीमतां वरः॥१५॥

परमार्थज्ञानद्वारा अद्वयशुद्धि भएका, सबै प्राणीहरूको हित गर्नाले तीनलोकमै राम्रो, व्यापक, सबै सुखसम्पत्तिको आधार, सबै योगीहरूको प्रियतम स्वरूप, सर्वधर्म अद्वयात्मक हुनाले अद्वयश्री = मञ्जुश्री, ~~की~~ ज्ञानकाय हुनाले सबैमा श्रेष्ठ भगवान् तथागत हुनुहुन्छ॥१५॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

ज्ञानं तथागत स्तुतिः

नमस्ते वादवज्राग्र भूतकोटे नमोऽस्तु ते ।
नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते ॥१॥

हे वादवज्राग्र तिमीलाई नमस्कार छ। हे भूतकोटि ~~तपाईंलाई~~ तिमीलाई नमस्कार छ। हे शून्यता-गर्भ तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धबोध तिमीलाई नमस्कार छ ॥१॥

बुद्धराग नमस्तेऽस्तु बुद्धकाम नमो नमः ।
बुद्धप्रीते नमस्तुभ्यं बुद्धमोद नमो नमः ॥२॥

हे बुद्धराग! नमस्कार छ। हे बुद्धकाम! नमस्कार छ। हे बुद्धप्रीत तपाईंलाई नमस्कार छ, हे बुद्धमोद नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥२॥

बुद्धस्मित नमस्तुभ्यं बुद्धहास नमो नमः ।
बुद्धवाच नमस्तुभ्यं बुद्धभाव नमो नमः ॥३॥

हे बुद्धस्मित तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धहास! नमस्कार छ, नमस्कार छ। हे बुद्धवचन तिमीलाई नमस्कार। हे बुद्धभाव! नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥३॥

अभवोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धसंभव ।
गगनोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्ञानसंभव ॥४॥

हे बुद्धसंभव तिमीलाई नमस्कार छ। हे अभवोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानसंभव! नमस्कार छ। हे गगनोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ ॥४॥

मायाजाल नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धनाटक ।
नमस्ते सर्वसर्वेभ्यो ज्ञानकाय नमोऽस्तु ते ॥५॥

हे मायाजाल! तिमीलाई नमस्कार छ। हे बुद्धनाटक! तिमीलाई नमस्कार छ। हे सर्वसर्व! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानकाय तिमीलाई नमस्कार छ ॥५॥

पञ्चतथागत स्तुति व्याख्या ~~(४४)~~ (४५)

~~नमस्ते वरदवज्राग्र भूतकोटे नमोऽस्तु ते।~~
~~नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते ॥१॥~~

१ - वरदवज्राग्रः = चतुरानन्दस्वभावयुक्त, भूतकोटिः = सुखभोगस्थान, शून्यतागर्भः = सुखशून्य-अद्वयरूप, बुद्धबोधिः = प्रभास्वर प्रवेश।

२ - महारागरूप = बुद्धरागः, विमान-धर्मकाय = बुद्धकायः, शून्यतागर्भसहजानन्द-लक्षण = बुद्धप्रीतिः, अद्वयसुखप्रमोद लाभः = बुद्धमोदः।

३ - सुखमय ज्ञान प्रकाशकयोगः = बुद्धस्मितः, सकलज्ञेयमण्डल व्याप्तः = बुद्धहासः, अनाहतनादोल्लासः = बुद्धवाचः, धर्मकायदेखि अभिन्न संभोगकायः = बुद्धभावः।

४ - शून्यता संभूत चतुःकायरूप = अभवोद्भवः, स्वाभाविकस्वरूप = बुद्धसंभवः, स्वयंभूस्वभाव = गगनोद्भवः, स्वसंवेद्य = ज्ञानसंभवः।

५ - महामायासमुद्भूत परमसुख = मायाजालः, सहजस्फुरित स्थिर एवं चलरूप = बुद्धनाटकः, षोडशानन्दरूपले चोरे = सर्वसर्वेभ्यः, समन्तभद्र महासुखज्ञानकायको अग्ररूप = ज्ञानकायः। यहाँ भएका सबै पदहरू सम्बोधनपरक छन्।

धर्मसंगीतस्तुति

नमस्ते वदवराग्र्य सुतकोटे नमोऽस्तु ते।
नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोध्य नमोऽस्तु ते ॥१॥

हे वादवराग्र! हे सुतकोटि तिमीलाई नमस्कार छ। हे शून्यतागर्भ तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धबोध्य तिमीलाई नमस्कार छ ॥१॥

बुद्धराग नमस्तेऽस्तु बुद्धकाम नमो नमः।
बुद्धप्रीते नमस्तुभ्यं बुद्धमोद नमो नमः ॥२॥

हे बुद्धराग! नमस्कार छ। हे बुद्धकाम! नमस्कार छ। हे बुद्धप्रीति तपाईंलाई नमस्कार छ, हे बुद्धमोद नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥२॥

बुद्धस्मित नमस्तुभ्यं बुद्धहास नमो नमः।
बुद्धवाच नमस्तुभ्यं बुद्धभाव नमो नमः ॥३॥

हे बुद्धस्मित तिमीलाई नमस्कार छ, हे बुद्धहास! नमस्कार छ, नमस्कार छ, हे बुद्धवचन तिमीलाई नमस्कार। हे बुद्धभाव! नमस्कार छ, नमस्कार छ ॥३॥

अभवोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धसंभव।
गगनोद्भव नमस्तुभ्यं नमस्ते ज्ञानसंभव ॥४॥

हे बुद्धसंभव तिमीलाई नमस्कार छ। हे अभवोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानसंभव! नमस्कार छ। हे गगनोद्भव! तिमीलाई नमस्कार छ ॥४॥

मायाजाल नमस्तुभ्यं नमस्ते बुद्धनाटक।
नमस्ते सर्वसर्वेभ्यो ज्ञानकाय नमोऽस्तु ते ॥५॥

हे मायाजाल! तिमीलाई नमस्कार छ। हे बुद्धनाटक! तिमीलाई नमस्कार छ। हे ज्ञानकाय तिमीलाई नमस्कार छ। हे सर्वसर्व! तिमीलाई नमस्कार छ ॥५॥

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पञ्चतथागत स्तुतिव्याख्या ~~(४४)~~ (४५)

~~नमस्ते वरद वज्राग्र्य भूतकोटे नमोऽस्तु ते।~~
~~नमस्ते शून्यतागर्भ बुद्धबोधे नमोऽस्तु ते ॥१॥~~

१ - वरदवज्राग्र्यः = चतुरानन्दस्वभावयुक्त, भूतकोटिः = युगलभोगस्थान, शून्यतागर्भः = सर्वशून्य-अद्वयरूप, बुद्धबोधिः = प्रभास्वर प्रवेश ।

२ - महारागरूप = बुद्धरागः, विमान-धर्मकाय = बुद्धकायः, शून्यतागर्भसहजानन्द-लक्षण = बुद्धप्रीतिः, अद्वययुगलप्रमोद लाभः = बुद्धमोदः ।

३ - युगलमय ज्ञान प्रकाशकयोग = बुद्धस्मितः, सकलज्ञेयमण्डल व्याप्तः = बुद्धहासः, अनाहतनादोल्लासः = बुद्धवाचः, धर्मकायदेव अभिन्न संभोगकायः = बुद्धभावः ।

४ - शून्यता संभूत चतुःकायरूप = अभवोद्भवः, स्वाभाविकस्वरूप = बुद्धसंभवः, स्वयंभूस्वभाव = गगनोद्भवः, स्वसंवेद्य = ज्ञान-संभवः ।

५ - महामायासमुद्भूत पद्मयुगल = मायाजालः, सहजस्फुरित स्थिर एवं चलरूप = बुद्धनाटकः, षोडशानन्द-रूपले चर्ये = सर्वसर्वज्ञः, समन्तभद्र महासुखेश नकायको अग्ररूप = ज्ञानकायः । यहाँ भएका सबै पदहरु सम्बोधनात्मक छन् ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वतथागतस्तुतिरत्न

यहाँ वज्रसत्व आदिद्वारा स्तुति क्रमको निर्देश गरिएको छ। वज्रधातु महामण्डलान्तर्गत 'नमस्ते' इत्यादि पाँच गाथाहरूद्वारा ~~ॐ भगवान~~ स्तुत गरिएको छ। 'नमस्ते' ॐ भगवान्‌लाई पञ्चज्ञानमुखले स्तुत गरिएको छ। 'वन्दे' इत्यादि आदर्शज्ञानद्वारा, 'कुरुतां' इत्यादि समताज्ञानद्वारा, 'कुरु तन्मे' इत्यादि प्रत्यवेक्षणाज्ञानद्वारा, 'नमवोद्भवे' इत्यादि कृत्यानुष्ठानज्ञानस्वरूपद्वारा, 'भावयन्ते' इत्यादि सुविशुद्धधर्मधातुज्ञान स्वभावद्वारा स्तुति गरिएको छ।

वैरोचन - रत्नसंभव - अमिताभ - अमोघसिद्धि - अक्षोभ्य - स्वरूपले युक्त तथागत भनिएको छ। यहाँ पहिलो श्लोकद्वारा कारणको निर्देश गरिएको छ। २ अरू ४ श्लोकद्वारा कार्यको निर्देश गरिएको छ ~~कार्य~~ साथै - हेतुज्ञान, प्रत्ययज्ञान, धर्मज्ञान, भावनाज्ञान, मुक्तिज्ञान को उल्लेख छ। हेतुज्ञान = आदर्शज्ञान, प्रत्ययज्ञान = समताज्ञान; प्रत्यवेक्षणा = धर्मज्ञान, कृत्यानुष्ठान = भावनाज्ञान, मुक्तिज्ञान = सुविशुद्ध धर्मधातुज्ञान। पश्चात् 'ॐ' आदिद्वारा सम्बोधित भावना सूचित गरिएको छ।

। १-५ ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुशंसा

इयमसौ वज्रपाणेः वज्रधरभगवतो ज्ञानमूर्तेः सर्वतथागतज्ञानकायस्य मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्यावेणिकपरिशुद्धा नामसङ्गीतिस्तवानुत्तरप्रीतिप्रासादमहोद्बिल्यसंजननार्थं, कायवाङ्मनो[1]गुह्यपरिशुद्ध्यै, अपरिपूर्णपरिशुद्धभूमिपारमितापुण्यज्ञानसंभारपरिपूरि[2]शुद्ध्यै, अनधिगतानुत्तरार्थस्याधिगमाय, अप्राप्तस्य प्राप्त्यै, यावत्सर्वतथागत[3]सर्वधर्मनेत्रीसंधारणार्थं च मया देशिता, संप्रकाशिता, विवृता, विभजितोत्तानीकृता, अधिष्ठिता चेयं मया वज्रपाणे वज्रधर तव सन्ताने चित्ते सर्वमन्त्रधर्मताधिष्ठानेनेति ।

इतिं प्रथमचक्रस्येयमनुशंसा एकादश पदानि ॥

पुनर[4]परमियं वज्रपाणे वज्रधर नामसङ्गीतिः सुपरिशुद्धा, पर्यवदाता, सर्वज्ञज्ञानकायवाङ्मनोगुह्यभूता, सर्वतथागतानां बुद्धबोधिः, सम्यक्संबुद्धानामभिसमयः, सर्वतथागतानामनुत्तरः, धर्मधातुगतिः सुगतानाम्, सर्वमारबल[5]पराजयो जिनानाम्, दशबलबलिता सर्वदशबलानाम्, सर्वज्ञता सर्वज्ञज्ञानानाम्, आगमः सर्वधर्माणाम्, समुदागमः सर्व[6]बुद्धधर्माणाम्, विमलसुपरिशुद्धपुण्यज्ञानसंभारपरि[7]पूरी सर्वमहाबोधिसत्त्वानाम्, प्रसूतिः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानाम्, क्षेत्रं सर्वदेवमनुष्यसम्पत्तेः, प्रतिष्ठा महायानस्य, संभवो बोधिसत्त्वचर्यायाः, निष्ठा सम्यगार्यमार्गस्य [8]निकषो विमुक्तीनाम्, उत्पत्ति[9]निर्वाणमार्गस्य, [10]अनुच्छेदस्तथागतवंशस्य, प्रवृद्धिर्महाबोधि[11]सत्त्वकुलगोत्रस्य, [12]निग्रहः सर्वपरप्रवादिनाम्, विध्वंसनं सर्वतीर्थिकानाम्, पराजयश्चतुर्मारबलचमू[13]सेनायाः, संग्रहः सर्वसत्त्वानाम्, आर्यमार्ग[14]परिपाकः सर्वनिर्याणयायिनाम्, समाधिश्चतुर्ब्रह्मविहार-

---

१. ग. गुह्यधर० । २. ग. परिशुद्ध्या । ३. ग. सद्धर्म । ४. ग. अपरं । ५. ग. पराजयः । ६. ग. बुद्धानाम । ७. ग. पूरिः । ८. ग. परीक्षा । ९. ख. ग. निर्वाण° । १०. क. अनुपच्छेद ! ११. ग. सत्त्वानां । १२. क. विग्रहः । १३. ग. सेनानां । १४. ख. परिप्रापकः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विहारिणाम्, ध्यानमेकाग्रचित्तानाम्, योगः कायवाङ्मनोऽभियुक्तानाम् विसंयोगः सर्वसंयोजनानाम्, प्रहाणं सर्वक्लेशोपक्लेशानाम्, [1]व्युपशमः सर्वावरणानाम्, विमुक्तिः सर्वबन्धनानाम्, मोक्षः [2]सर्वोपधीनाम्, शान्तिः सर्वचित्तोपप्लवानाम्, आकरः सर्वसम्पत्तीनाम्, [3]परिहाणिः सर्वविपत्तीनाम्, [4]पिधानं सर्वापायद्वाराणाम्, सत्पथो [5]विमुक्तिपुरस्य, अप्रवृत्तिः संसारचक्रस्य, प्रवर्तनं धर्मचक्रस्य, उच्छ्रितच्छत्रध्वज[6]पताका तथागतशासनस्य, अधिष्ठानं सर्वधर्म[7]देशनायाः, क्षिप्रसिद्धिमन्त्रमुखचर्याचारिणां बोधिसत्त्वानाम्, भावनाधिगमः प्रज्ञापारमिताभियुक्तानां, बोधिसत्त्वानाम्, शून्यताप्रति[8]वेधोऽद्वयप्रति[9]वेदभावनाभियुक्तानाम्, निष्पत्तिः सर्वपारमितासंभारस्य, परिशुद्धिः सर्वभूमिपारमिता[10]परिपूर्याणाम्, प्रतिवेधः सम्यक्चतुरार्यसत्यानाम्, सर्वधर्मैकचित्तप्रतिवेधश्चतुःस्मृत्युपस्थानानाम्, [11]यावच्छन्दपरिसमाप्तिः सर्वबुद्धगुणानामियं नामसङ्गीतिः ।

इति द्वितीयचक्रस्येयमनुशंसा[12]पदानि द्वापञ्चाशत् ।।

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर इयं नामसङ्गीतिः सर्वसत्त्वानामदोषकायवाङ्मनः[13]समुदाचारपापप्रशमनी, सर्वसत्त्वानां सर्वापायविशोधनी, सर्वदुर्गतिनिवारणी, सर्वकर्मावरणसमु[14]च्छेदनकरी, सर्वाप्टक्षणसमुत्पादस्यानुत्पादनकरी, अष्टमहाभयव्युपशमनकरी, सर्वदुःस्वप्नविनाशनकरी, सर्वदुर्निमित्तव्यपोहनकरी, दुःशकुनविघ्नव्युपशमनकरी, सर्वमारारिकर्मदूरीकरणी, सर्वकुशलमूलपुण्योपचयकरी, सर्वायोनिसो(शो)[15]मनसिकारस्यानुत्पादनकरी, सर्वमदमानदर्पाह-

---

१. ग. उपशमः । २. ग. सर्वपदीनाम् । ३. ग. परिहानि । ४. क. विध्वंसनं, ख. पिधनं, ग. पिधन । ५. ग. विमुक्तिमार्गस्य । ६. ग. पताकाभिः । ७. क. देशनायां । ८. क. बोधो । ९. क. ०वेध, ख. वेधाभियुक्तानां । १०. क. ख. परिपूर्य । ११. क. ख. यावत परिसमाप्तिः । १२. क. तत्पदानि । १३. क. ख. समुदाचारः । १४. ख. च्छेदनी । १५. क. ख. मनस्कारानुत्पा० ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिः

ङ्कारनिर्घातनकरी, सर्वदुःखदौर्मनस्यानुत्पादनकरी, सर्वतथागतानां हृदयभूता, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वानां गुह्यभूता, सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां रहस्यभूता, सर्वमुद्रामन्त्रभूता, सर्वधर्मानभिलाप्यवादिनां स्मृतिसंप्रजन्यसंजननी, अनुत्तरप्रज्ञामेधाकरी, आरोग्यबलैश्वर्यसम्पत्करी, श्रीशुभशान्तिकल्याणप्रवर्धनकरी, यशःकीर्तिश्लोकस्तुति[1]प्रकाशनकरी, सर्वव्याधिमहाभयव्युपशमनकरी, पूततरा पूततराणाम्, पवित्रतरा पवित्रतराणाम्, धन्यतमा धन्यतमानाम्, [2]सर्वमाङ्गल्यतमा सर्वमाङ्गल्यतमानाम्, शरणं शरणार्थिनाम्, लयनं लयनार्थिनाम्, त्राणं त्राणार्थिनाम्, परायणं परायणानाम्, द्वीपभूता द्वीपार्थिनाम्, अगतिकानामनुत्तरगतिभूता, यानपात्रभूता भवसागरपारगामिनाम्, महाभैषज्यराजभूता सर्वव्याधिनिर्घातनतया, प्रज्ञाभूता हेयोपादेयभाव[3]विभावनतया, ज्ञानालोकभूता सर्वतमोन्धकारकुदृष्ट्यपनयनाय, चिन्ता[4]मणिराजभूता सर्वसत्त्वाशयाभिप्रायपरिपूरणाय, सर्वज्ञज्ञानभूता मञ्जुश्रीज्ञानकायप्रतिलम्भाय, परिशुद्धज्ञाना[5]दर्शभूता पञ्चचक्षुप्रतिलम्भाय, षट्पारमितापरिपूरीभूता आमिषाभयधर्मदानोत्सृजनतया, दशभूमिप्रतिलम्भभूता पुण्यज्ञानसंभारसमाधिपरिपूरणतया, अद्वयधर्मता द्वयधर्मविगतत्वादतथतारूपता, अनन्यधर्मताध्यारोपविगतत्वात्, भूतकोटिरूपता परिशुद्धसर्वतथागतज्ञानकायस्वभावतया, सर्वाकारमहाशून्यतारूपता अशेषकुदृष्टि[6]गतिगहननिर्घातनतया, सर्वधर्मानभिलाप्य[7]रूपेयं नामसंगीतिः यद्धुताद्वय[8]धर्मतावतरणार्थं नामसंधारणप्रकाशनतया ।

इति तृतीयचक्रस्येयमनुशंसा[9]पदानि द्वापञ्चाशत् ।

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर कश्चित् कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा मन्त्रमुखचर्याचारी [10]इमां भगवतो मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य सर्वतथागतज्ञानकायस्य भगवतो ज्ञानमूर्तेरद्वयपरमार्थां नामसङ्गीतिं नामचूडामणिं

---

१. क. ख. संप्रकाश० । २. क. ख. सर्वमङ्गल० । ३. क. ख. विभावनया । ४. ख. मणिभूता । ५. क. ख. दर्शन । ६. क. ख. गहनगति । ७. क. ख. भूतेयं । ८. क. ख. धर्मतार्थं । ९. क. तत्पदानि । १०. ग. बोधिसत्त्वानामिमां ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आर्यमञ्जुश्रीनामसंगीतिः

सकलपरिसमाप्तामन्यूनामखण्डामेभिरेव गाथापदव्यञ्जनैः प्रत्यहं त्रिकालं धारयिष्यति, वाचयिष्यति, पर्यवाप्स्यति, योनिशश्च मनसि करिष्यति, परेभ्यश्च विस्तरेण [1]यथासमयं [2]यथावत्संप्रकाशयिष्यति, प्रत्येकं चान्यतमान्यतमं [3]नामार्थं मञ्जुश्रीज्ञानकायमालम्बनीकृत्य एकाग्रमनसा भावयिष्यति, अधिमुक्तितत्त्वमनस्काराभ्यां समन्त[4]मुखविहारविहारी [5]सर्वधर्मप्रतिवेधिकया परमया अनाविलया [6]प्रज्ञाविद्धया श्रद्धया समन्वागतः सन् तस्य त्र्यध्वाबद्धसंगिनः सर्वबुद्धबोधिसत्त्वाः संगम्य समागम्य [7]सर्वधर्ममुखान्युपदर्शयिष्यन्ति, आत्मभावं चोपदर्शयिष्यन्ति, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वाधिष्ठानं च सर्वकायवाङ्मनोभिस्तस्य सन्ताने [8]चित्ते सम्यगधिष्ठास्यन्ति, सर्वबुद्धबोधिसत्त्वानुग्रहेण चानुग्रहीष्यन्ति, सर्वधर्मवैशारद्यप्रतिभानश्चोपसंहरिष्यन्ति, सर्वार्हच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धाश्चार्यधर्म[9]प्रमाणतयात्मभावं चोपदर्शयिष्यन्ति दुर्दान्तदमकाश्च [10]महाक्रोधराजानो महावज्रधरादयो जग[11]त्परित्राणभूता नानानिर्माणकार्यैरोजोबलं तेजोऽप्रधृष्यतां सर्वमन्त्रमुद्राभिसमयमण्डलान्यु[12]पसंहरिष्यन्ति, अशेषाश्च मन्त्रमहाविद्याराज्यः सर्वविघ्नविनायकमारारिप्रत्यङ्गिरा [13]महापराजिताः सरात्रिन्दिवं प्रतिक्षणं सर्वेर्यापथेषु रक्षावरणगुप्तिं करिष्यन्ति, ये च ब्रह्मेन्द्रोपेन्द्ररुद्रनारायणसनत्कुमारमहेश्वरकार्तिकेयमहाकालनन्दिकेश्वरयमवरुण-कुबेरहारतीदशदिग्लोकपालांश्च [14]ते सर्वे सततसंमितं रात्रिन्दिवं गच्छतस्तिष्ठतः शयानस्य निषण्णस्य स्वपतो जाग्रतः समाहितस्यासमाहितस्य च एकाकिना बहुजनमध्यगतस्य यावद् ग्रामनगरनिगमजनपदराष्ट्रराजधानीगतस्य इन्द्रकीलरथ्याप्रतोलीवीथीनगरद्वारराजमार्ग[15]चत्वरशृङ्गाटकनगरान्तरापणपण्यशालामध्यगतस्य यावच्छून्यागारगिरिकन्दर-

१. ग. यथाशयं। २. ग. यावत्। ३. ग. नामार्थ। ४. क. ख. सुख। ५. ग. 'सर्व' नास्ति। ६. क. ख. ग. प्रज्ञानुविद्ध्या। ७. ग. बुद्धधर्मं। ८. क. ख. 'चित्ते' नास्ति। ९. ग. 'प्रमाणतयात्म' नास्ति। १०. ग. महावज्रक्रोध। ११. ग. परिपाल०। १२. क. उपदेशयिष्यन्ति देशयिष्यन्ति। १३. ख. 'महा' नास्ति। १४. क. 'ते सर्वे' नास्ति। १५. क. चतु।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नदीवनगहनोपगतस्य उच्छिष्टस्यानुच्छिष्टस्य मत्तस्य प्रमत्तस्य[1] सदा सर्वथा रक्षावरणगुप्तिं करिष्यन्ति, रात्रिन्दिवं च परं स्वस्त्ययनं करिष्यन्ति, ये चान्ये देवनागयक्षगन्धर्वासुरगरुडकिन्नरमहोरगमनुष्यामनुष्या ये चान्ये ग्रहनक्षत्रगणपतयो याश्च सप्तमातरो याश्च यक्षिणीराक्षसीपिशाच्यस्ताः सर्वाः सहिताः समग्राः ससैन्याः सपरिवाराः सर्वेर्यापथेषु [2]परां रक्षावरण-गुप्तिं करिष्यन्ति, परं च तस्य काये ओजोबलं प्रक्षेप्स्यन्ति आरोग्यमायु-र्वृद्धिं चोपसंहरिष्यन्ति ।

इति चतुर्थचक्रस्येयमनुशंसा[3] पदान्येकोनविंशतिः ।

पुनरपरं वज्रपाणे वज्रधर य इमां नामसङ्गीतिं नामचूडामणिं प्रत्यहमखण्डसमाधानतस्त्रिकृत्वा कण्ठगतामावर्तयिष्यति, पुस्तकगतां वा पठमानः प्रवर्तयिष्यति, भगवतो मञ्जुश्रीज्ञानसत्त्वस्य रूपमालम्बयन्, तद्रूपमनुचिन्तयन् तद्रूपमनुध्यायन् तमेव रूपं निर्माणकायेनाचिरादेव विनयवंशमुपादाय रक्षति, गगनतलगताश्च बुद्धबोधिसत्त्वाः नाना-निर्माणरूपकार्यैः सहगता रक्षन्ति, न च तस्य [4]सत्त्वस्य जातु कथमपि दुर्गत्यपायपतनं भविष्यति, न नीचकुलोपपत्तिर्भविष्यति, न प्रत्यन्त-जनपदोपपत्तिर्भविष्यति, न हीनेन्द्रियो भविष्यति, न मिथ्यादृष्टिकुलो-पपत्तिर्भविष्यति, नाबुद्धकेषु बुद्धक्षेत्रेषूत्पत्स्यते, न च बुद्धोत्पादवि मुखता तद्देशितधर्मविमुखपरोक्षता भविष्यति, न च दीर्घायुष्केषु देवेषूत्पत्स्यते, न च दुर्भिक्षरोगशस्त्रान्तःकल्पेषूत्पत्स्यते, न च पञ्चकषायकालेपूत्पत्स्यते, न च राजशत्रुचोरभयं भविष्यति, न सर्वोपकरणवैकल्यदारिद्रचभयं भविष्यति, नाश्लोकाभ्याख्याननिन्दायशोऽकीर्तिभयं भविष्यति, सुजाति-कुलगोत्रसम्पन्नश्च भविष्यति, समन्तप्रासादिकरूपवर्णसमन्वागतश्च भविष्यति, प्रियो मन आपः, परमसुखसंवासः, प्रियदर्शनश्च लोकानां भविष्यति, शुभसौभाग्यादेयवाक्यश्च लोकानां भविष्यति, यत्र यत्रो-

१. क. ख. सर्वदा, सर्वथा नर्त्रप्रकारं । २. क. ख. 'परां' नास्ति । ३. क. ख तत्पदानि । ४. क. ख. महासत्त्वस्य ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

[1]पपत्स्यते, तत्र तत्र जातिस्मरो भविष्यति, महाभोगः महापरीवारोऽक्षय-परीवारश्च भविष्यति, अग्रणीः सर्वसत्त्वानामग्रगुणसमन्वागतो भविष्यति, प्रकृत्या च षट्पारमितागुणसमन्वागतो भविष्यति, चतुर्ब्रह्मविहारविहारी [2]भविष्यति, स्मृतिसंप्रजन्योपायबलप्रणिवि[3]ज्ञानसमन्वागतश्च भविष्यति, सर्वशास्त्रविशारदो वाग्मी च भविष्यति, स्पष्टवागजडः पटुश्च भविष्यति, दक्षोऽनलसः संतुष्टो महार्थो वितृष्णश्च भविष्यति, परम-विश्वासी च सर्वसत्त्वानामाचार्य[4]गुरुसंमतश्च भविष्यति, अश्रुतपूर्वाणि च तस्य सर्वशिल्पकलाभिज्ञाज्ञानशास्त्राणि चार्थतो ग्रन्थतश्च प्रतिभा-समागमिष्यन्ति, सुपरिशुद्धशीलाजीवसमुदाचारचारी च भविष्यति, सुप्रव्रजितः रूपसंपन्नश्च भविष्यति, अप्रमुषितसर्वज्ञता[5]बोधिचित्तश्च भविष्यति, न जातु श्रावकार्हत्प्रत्येकबुद्धनियमाव[6]क्रान्तिगतश्च भविष्यति ।

इति पञ्चमचक्रस्येयमनुशंसा[7]पादान्येकपञ्चाशत् ।

एवं वज्रपाणे वज्रधर अप्रमेयगुणसमन्वागतोऽसौ मन्त्रमुखचर्या-चारी भविष्यति, अन्यैश्चाप्रमेयैरेवं प्रकारैर्गुणगणैः समन्वागतो भविष्यति, अचिरादेव वज्रपाणे वज्रधर परमार्थनामसङ्गीतिसंधारकः पुरुषपुद्गलः सुसंभृतपुण्यज्ञानसंभारः क्षिप्रतरं बुद्धगुणान्समुदानीयानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते अनल्पकल्पापरिनिर्वाणधर्माणां सर्वसत्त्वानामनुत्तर-धर्मदेशकोऽधिष्ठाता दशदिक्सद्धर्मदुन्दुभिर्धर्मराजः ।

इति षष्ठचक्रस्येयमनुशंसा[8]प्रमेया ।

इदानीमनुशंसापदानामपि कियदपि विभज्यते । इयमसाविति साक्षादनुभूयमान-सुखाविगतित्वेन प्रकृतिप्रभास्वरत्वाज्ज्ञानमूर्तिः नामसंगीतिः सहजानुभूतिः नित्यं सहजशुद्धस्वभावत्वेन पञ्चकामोपभोगेऽपि क्लेशानाश्रित्वादावेणिकपरिशुद्धा अनुत्तर-

---

१. क. ख. पद्यते । २. क. च पटु भविष्यति । ३. ख. 'ज्ञान' नास्ति । ४. ख. 'गुरु' नास्ति । ५. क. ख. महाबोधि० । ६. क. क्रान्त । ७. क. तत्पदानि । ८. ख. तत् पदानि अप्रमेयानि ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अनुशंसा को विषयमा केही शब्दहरु

अनुशंसा को अर्थ हो ~~प्रशं~~ प्ररोचना, प्रशंसा, अर्थवाद या महत्व। यस अनुशंसा मा भगवान् तथागतद्वारा आर्यनाम-संगीतिको महत्व बताउँदै यसको अध्ययन, पाठ, नियमित अभ्यासद्वारा लोककल्याण हुने रहस्य बताइएको छ।

प्रथम ११ पदहरुको अर्थ हेर्दा यसभित्र सबैको रहस्य बुझ्न सजिलो हुन्छ, त्यो यस प्रकार छ —

यो हो - वज्रपाणि वज्रधर भगवान् ज्ञानमूर्ति सर्वतथागत ज्ञान काय मञ्जुश्री ज्ञानसत्वको श्लोकरहित अत्यन्तशुद्ध नामसंगीतिस्तोत्र, तिम्रो अनुत्तर प्रीतिप्रसन्नताको अनुभवगर्नका लागि, काय-वाक्-मन-गुह्यका शुद्धिहेतु, अप्राप्त अनुत्तरत्वको प्राप्तिका लागि, अप्राप्तको प्राप्तिका लागि, समग्र तथागत सर्वधर्मनेत्र व्याख्यानभित्र पनि मैले उपदेश गरें, प्रकाशित गरें, फैलाएँ, विभाग गरेर प्रकाशित गरें, त्यो नाम~~सं~~ संगीति मैले वज्रपाणि वज्रधर तिम्रो चित्तमा, चित्तसन्तानमा सबैमन्त्रधर्महरुको अधिष्ठानरुपमा राखिदिएको छु।"

यी प्रथमचक्रको अनुशंसात्मक एकादश पदहरु समाप्तभए

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मन्त्रविन्यासः

ॐ सर्वधर्माभावस्वभावविशुद्धवज्र अ आ अं अः प्रकृतिपरिशुद्धाः
सर्वधर्माः यदुत सर्वतथागतज्ञानकायस्य मञ्जुश्रीपरिशुद्धितामुपादायेति
अ आः सर्वतथागतहृदय हर हर ॐ हूँ ह्रीः भगवन् ज्ञानमूर्ति-
वागीश्वरमहावाच सर्वधर्मगगनामल सुपरिशुद्धधर्मधातु ज्ञानगर्भ आः।

इति मन्त्रविन्यासः

आदि मध्य एवं अन्त्य तीन भागमा यो मन्त्र निर्दिष्ट छ। जस्तो कि - अकार = बोधिचित्त, प्रज्ञापारमिताचर्यास्वभाव = आकारः। शुद्धत्वसूचक = अंकारः। महानिर्वाणको प्रदर्शक = अःकारः। ज्ञानकायको अधिष्ठान आःकारः। काय-वाक्-चित्त-रागद्वेषका अधिष्ठान = ॐ हूँ ह्रीकाराः। धर्मधातु वागीश्वरात्मक स्थिर-चल-स्वरूपाधिष्ठान = आकार अन्तिममा राखिएको छ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

उपसंहारः

~~अथ~~ अथ वज्रधरः श्रीमान् हृष्टतुष्टः कृताञ्जलिः।
प्रणम्य नाथं संबुद्धं भगवन्तं तथागतम् ॥१॥

यसपछि श्रीमान् वज्रधरले अतिशय खुसी एवं तुष्ट ~~[illegible]~~ भएर दुईहात जोडेर सम्यक्संबुद्ध तथागत जगत्का नाथ भगवान् बुद्धलाई नमस्कार गरेर उच्चस्वरमा आफ्नो भाव यसरी व्यक्त गरे ॥१॥

अन्यैश्च बहुभिर्नाथैर्गुह्येन्द्रैर्वज्रपाणिभिः।
स सार्धं क्रोधराजानैः प्रोवाचोच्चैरिदं वचः॥२॥

रक्षक अरु ~~[illegible]~~ धेरै नाथ, गुह्य, वज्रधरहरूले, ~~पनि संयुक्त~~ ~~[illegible]~~ तथा अरु क्रोध राजाहरूले पनि संयुक्त भएर उच्चस्वरमा यो वचन बोले ॥२॥

अनुमोदामहे नाथ साधु साधु सुभाषितम्।
कृतोऽस्माकं महानर्थः सम्यक्संबोधिप्रापकः॥३॥

हे नाथ! अतिशय ~~[illegible]~~ उत्कृष्ट व्याख्यान, पुन यहाँ तपाईंले दिनुभयो, त्यसको हामी अनुमोदन गर्दछौं। किनकि तपाईंले सम्यक्संबोधिप्रापक महान् कल्याणमार्गको उपदेश गर्नुभएको छ ॥३॥

जगतश्चास्यनाथस्य विमुक्तिफलकाङ्क्षिणः।
श्रेयो मार्गो विशुद्धोऽयं मायाजालनयोदितः॥४॥

विमुक्तिरूपी फलको इच्छा गर्नेका नाथरहित समग्र संसारको, जसले पनि यो श्रेयमार्ग छ, पुन अनामय छन् तिनका लागि पनि यो श्रेयमार्ग छ - अतिशय श्रेष्ठ छ ॥४॥
उपदेशद्वारा उत्पन्न भएको

गंभीरोदारवैपुल्यो महार्थो जगदर्थकृत्।
बुद्धानां विषयो ह्येष सम्यक्संबुद्धभाषितः॥५॥

गंभीर, उदार एवं विपुल यो धर्मोपदेश जगत्को महान् उपकारक छ। र, यो मार्ग बुद्धहरूले मात्र चिन्न सक्दछन्, जुन मार्ग सम्यक्संबुद्धद्वारा बताइएको छ ॥५॥

इति

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Acc. ४३८/537

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu